

ישמח ישראל

המבואר

מאמור מספה"ק ישמח ישראל
על פרשת השבוע
בתוספת ביאור והערות

שלח

תוכן העניינים

מבוא.....ז

ישמח ישראל.....ט

הביאור.....יא

תמצית המאמר.....כו

הוראה למעשה בעבודת ה'.....כח

בינת המאמר.....כט

אמרות ופנינים יקרים.....מ

דברי רבינו זי"ע בענין לימוד דברי תורתו מתוך צוואתו הק'

...הנני מאמין באמונה שלימה כי מאהבת הקב"ה ומחסדו הגדול אשר חושב מחשבות לעזרת כל הנשמות אשר לא ידח ממנו נדח חלילה, ברחמי הרבים סבב כל הסיבה הזאת אשר ישמעו אנשים אשר קטנם עבה ממנני לקולי, ויבקשו תורה מפי נדכה ונכאה כמוני אשר נפלות היא בעיני, למען אקיים מצות ושננתם לבניך אלו התלמידים, למען אשר לא ימחה שמי חלילה מישראל, ומדי זכרם בי יזכרנוי לטובה למען להעלות משאול תחתיה.

לזאת אבקש ואתחנן בבכי ובתחנונים מעת אוהבי ורעי, אשר מסרתי נפשי עליהם, וכמעט רוב ימי חלדי הייתי משרת להם לעסוק לטובתם בכל האפשרות, זכרו נא לבקש רחמים על הדין נפשא עלובתא, ובכל עת אשר תהיו פנוים מצרכיכם ותעסקו במילי דשמיא, תזכרו נא גם אותי השפל והנדכה, אשר הייתי עמכם בצוואת חדא שנים רבות, לבקש רחמים על נשמותי...

כס"ד

שלח תשפ"ה

גליון רכז

שנה ה

התודה והברכה לכל המסייעים בהוצאת השיעור
ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מן השמים

לתשומת לב הלומדים היקרים והנכבדים.
שגיאות מי יבין, היות וקונטרסים אלו יוצאים לעת
עתה בלחץ של זמן, ואין מספיק שעת הכושר להגיה
את הקונטרס כמו שצריך, לכן אנו מודעים בזה שכל
הקונטרס אינו מוגה, והוי דן את כל האדם לכך זכות.
כמו כן נשמח מאד לקבל הערות והארות לתיקונים
הוספות והשמטות וכל המצטרך

על פי הלכה אסור לעיין בגליון בעת **אמירת קדיש**
(מ"ב ס' נו סק"א), בעת **חזרת הש"ץ** (מ"ב ס' קכד
ס"ק יז-יח), בעת **קריאת התורה** (סימן קמו ס"ב),
בעת **שעוסק בתפילה או בברכה** (מ"ב ס' קצא
סק"ה).

לרפואתה ולהחלמתה המהירה והשלמה
של האשה מרת אסתר גיטל בת שרה יוטא
בתושח"י.

לתגובות והערות ולכל ענייני הגיליון

03-9146666

פקס: 03-6162226

אימייל: hayismachyisroel@gmail.com

כמו"כ להשתתפות בהוצאות הגיליונות הבאים נא
פנו בכתיבות הנ"ל.

מה היה גודל חטאם של המרגלים עד שלא הועיל להם שום
תשובה על זה

מה בין ענוה פסולה לענוה אמיתית, ומהו הסימן הנכון להבחין
ביניהם

מה היתה גודל החסד נעורים של ישראל בלכתם במדבר
בארץ לא זרועה

העבר אין והעתיד עדיין – ומה יעשה האדם הדואג מחטאיו
בעבר ובעתיד

'וצדיק באמונתו יחיה' – מהי האמונה של הצדיק שמביא לו
חיים

על מה ולמה צריך האדם לצעוק אל ה' בצר לו אם אינו רואה
שום עצה ותרופה למכתו

כל אלה ועוד יבוארו בעומק מאמרו של רבינו זי"ע על ענין היראה
והענוה האמיתית לעומת יראה וענוה של שקר ודמיון

פטרון החודש

ידידנו היקר והנכבד
איש טוב ומטיב רודף צדקה וחסד
הרה"ח ר' אהרן הרשלר שליט"א

לעילוי נשמת חמיו
הר"ר דוד ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע חג השבועות תשמ"ז
וז' מרת פייגא רחל ב"ר אריה ליב ע"ה
נלב"ע י' סיון תשפ"ד
תנצבה.

זכות האדרת דבריו הק' של רבינו הגדול מאורן של ישראל מרן בעל הספה"ק
ישמח ישראל זצוקלה"ה זיע"א, יעמוד לזכותו להצלה בכל העניינים אבי"ר

לעילוי נשמת

"עבדא דקודשא בריך הוא", זכה וזיכה רבים
הגה"צ רבי שמואל צבי ב"ר בנימין זצ"ל קובלסקי
רב בית המדרש סוכוטשוב ב"ב
נלב"ע כ"ג סיון תשס"ג
תנצבה.

הונצח ע"י המושפחה

זכות האדרת דבריו הק' של רבינו הגדול מאורן של ישראל מרן בעל הספה"ק
ישמח ישראל זצוקלה"ה זיע"א, יעמוד לזכותם להצלה בכל העניינים אבי"ר

מבוא

אל תהי צדיק הרבה – ואל תרשע הרבה.

קה ישיעך מעצת המרגלים –
כי האדם צריך לדע כי הבורא ב"ה כל יכול,
ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם.

רצון ה' אפילו אם הוא יהיה באופן מובחר ביותר.
ב. ימיו של האדם הם כאדם המודד חבל ארוך,
שאין בידו אלא הטפח שנמצא בידו, כי העבר אין
והעתיד עדיין, כן ימיו של האדם, מה שעבר אין,
ומה שעתיד עדיין לא בא, נמצא שאין לו לחשוב
אלא איך למלא את הרגע שעומד בה, ואת תקונו
העוונות מכבר, יעשה בזמנים מיוחדים לזה. וזה
הוא עיקר חטא המרגלים, שבשביל ספק שמא
יחטאו אחר כך, לא שמעו מיד לדברי הקב"ה.

דברי הר"ב זי"ע כדרכו בקודש הם דברים
עמוקים ורחבים מאד, ויש לרבינו כמה פירושים
וענינים שלמד מדבריו הק', ואחד מהם הוא כאן
במאמרו, שיבאר היטב את ענין היראה, איך שצריך
לירא את ה' ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם, אך
מכיון שבכל דבר מעורב בו טוב ורע, על כן צריך

המאמר שלפנינו הוא מכתב יד קדשו של כ"ק
מרן רבינו האדמו"ר הזקן זי"ע, ובסופו הוסיף
רבינו זי"ע תוספת ביאור והשלמה לדברי אביו
כמו שיבואר במקומו הטעם שהיה צריך לתוספת
זו. במאמר זו בא רבינו זי"ע לבאר את יסוד החטא
של המרגלים, אשר יפלא מאד להבין מדוע ננעלו
בפניהם שערי התשובה, ולמה באו תיכף ומיד
על ענשם באופן חמור ביותר, מה שלא מצינו כן
בשם עבירה ועון (עיין בביאורים אות א-ב), ואיך הגיעו
למצב נורא זה.

יסודות המאמר הם על פי שתי הקדמות מדברי
קדשו של כ"ק מרן הרבי רבי בונם מפשיסחא זי"ע,
א. הטעות שהביאה לחטא עץ הדעת היא שאין
ספק מוציא מידי ודאי, אי אפשר לעבור עכשיו
על רצון ה' כדי שיהיה אפשר אח"כ לקיים את

בקצירת האומר, והוספנו בביאורים מעט ביאור בעומק הדברים, ועי' מש"כ רבינו בפ' נח סוף אות ג איך זוכים לאמונה זו.

הרבי ר' בונם זי"ע אמר בקדשו ווארט עמוק ונורא, כי פרו"ם ר"ת פ'ל ר'שעות וינייג מ'צוות, כלומר לא כל פרומקייט הוא מצוה וטוב, כי יש פרומקייט שנובע מתוך הרבה רשעות המצוי ביותר אצל אדם שהוא דל במצוות ואכמ"ל בזה, אבל מתוך מאמרו של רבינו נוכל לקבל מושג כל שהוא בעומק דברי הרר"ב זי"ע, מהי הפרומקייט הזו, ומהו המבחן וחקר האמת בזה, לדעת אם היראה ומשנה הזהירות שיש לו הוא באמת מתוך יראת שמים טהורה או שאינו אלא מפרומקייט פסולה ה"י, ועל זה המליץ שלמה המלך בחכמתו הגדולה: אל תהי צדיק הרבה ואל תרשע הרבה, וכפי שיוצא מדברי רבינו במאמרו כאן, שלפעמים [ואולי גם עפ"י רוב] ה - **'צדיק הרבה'** - הצדקות היתירה שלא עפ"י תורה נובע מתוך 'תרשע הרבה' - או שזה מביא ל- **'תרשע הרבה'** - הרבה רשעות ואכזריות על עצמו וכל שכן על אחרים.

והשי"ת ירחם עלינו, ויקדשנו במצוותיו ויטהר את לבבנו שנזכה לעבדו באמת ובלב שלם, ולא ניגע לריק ולא נלד לבהלה.

חקירה ובדיקה יתירה להתבונן, אם היראה היא באמת ממקור טוב וקדוש, מתוך הכנעה והתבטלות לרצון השי"ת, או שזה מגיע ממקור לא טוב, מתוך ענוה פסולה שבאה מתוך גסות רוח, שכמעט שאין האדם שם על לב את הגאווה המונחת מתחת לענוה הפסולה, את התשובה למבחן זה נותן רבינו בלשונו הק': **'אף כי המרגלים החזיקו עצמם לענוים, כי יראו מאודו לנפשם, אך זה היה ענוה פסולה, 'וענוה צדק' כתיב, כי עיקר הכנעה וענוה הוא, שיתלהב לבו על ידי זה לעבודת השי"ת, ולא שהענוה יביאו למרות רצון השי"ת.**

בתוך המאמר מזכיר רבינו כמעט בהבלעה ענין של "זה לעומת זה עשה אלקים", שהוא ענין גדול וחשוב מאד בדרכי עבודת השי"ת, והרחבנו קצת את הדברים בבינת המאמר אות א. ובאות ב הרחבנו בענין יראת שמים שזהו יסוד המאמר כאן.

בסיום המאמר כותב רבינו לבאר את מאמר הכתוב 'ויצעקו אל ה' בצר להם', ר"ל שידעו כי מצדם אין להם כלום, רק שיצעקו אל ה' הרחמן, ואז כאשר יאמינו שרק הקב"ה יכול להושיע ממצוקותיהם, אזי 'ממצוקותיהם יושיעם', כי אמונה ממשיך הישועה. גם זה ענין עמוק ורחב שנתבאר בהרבה מקומות בדברי רבינו, וכאן הובא

ישמח ישראל

מאמרו "ד צללה"ה ז"ע

[א] להבין ענין המרגלים, מה הוא החטא הגדול

הזה. הלא באמת אמרו (יג, כז) זבת חלב ודבש היא. ומה שאמרו (שם, לב) ארץ אוכלת יושביה היא, הלא באמת ראו כן, אלא שזה היה לטובתם (סוטה לה.), והם לא הבינו כוונת הקב"ה, ואמרו מה שראו בעיניהם. וגם דברי חז"ל (שם) אשר כביכול כלפי מעלה אמרו (יג, לא) כי חזק הוא ממנו, גם זה אי אפשר לפרש כפשוטו, שראשי אנשי בני ישראל דור דעה, יאמרו חלילה דברים זרים כאלו.

אלא הפירוש בדבריהם, שאמרו אשר באמת טובה הארץ מאוד (יד, ז), אפס כי עז העם (יג, כח), היינו שבאמת יש שם רוח הקדושה עד מאוד, אפס זה לעומת זה, יש שם רוח הטומאה עד מאוד רח"ל, ולזאת אם נהיה אנחנו דבוקים בה' תמיד, אזי טובה הארץ מאוד, אבל חלילה אם נסור מה' חלילה אפס מה, אזי חלילה נוכל להתפס ברשת הסטרא אחרא רח"ל, ולזאת יראו מאוד לנפשם, ולזה אמרו כי חזק הוא ממנו, היינו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג.), ולזה הבחירה בידינו, ומי יוכל לעמוד על עצמו, כן היה טענתם.

ומה זה היה החטא הגדול הזה, הלא גם יעקב אבינו ע"ה שהיה בחיר שבאבות, והקב"ה הבטיחו (בראשית כח, טו) והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, ולבסוף נתיירא ואמר (שם לב, יא) קטונתי מכל החסדים, שירא לנפשו אולי יגרום החטא. כי באמת כן הוא, שהקב"ה הבטיח לו' והנה אנכי

עמך' ושמרתיך וגו', רק הוא על דרך הכתוב (דה"ב טו, ב) ה' עמכם בהיותכם עמו וגו', היינו שכאשר האדם דבוק בה' ולא יסור ממנו, אז הקב"ה עמו, אבל חלילה אם האדם יסור מה מהדביקות, אזי חלילה גם שמירת השכינה נסתלקה ממנו, וזה היה יראת יעקב אבינו ע"ה, שכיון שראה שנפל עליו יראה, מיד ויצר לו (בראשית לב, ח), שאמר לנפשו אילו הייתי דבוק בה' באמת, מאין לי יראה מבושר ודם, אלא על כרחך אינני דבוק בה' באמת, ולזאת נתיירא לנפשו אולי יגרום החטא, שאהיה נפסק מעט מה מהדביקות, וממילא יהיה מסולק שמירת השי"ת ממני. ואם כן מה זה היה החטא של מרגלים, שיראו לנפשם אילו יהיו בארץ ישראל, ולא יהיו דבקים באמת בהקב"ה, אזי יפלו חלילה ברשת הסטרא אחרא רח"ל. גם מיד שיצאו ישראל ממצרים יראו לנפשם, כמבואר במדרש רבה (שהש"ר ב, כב) על פסוק (שה"ש ב, ח) קול דודי הנה זה בא, אמרו ישראל למשה רבינו ע"ה, האין אנו נגאלים, וכל מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו כו', הרי שהם גם כן יראו, ומה זה הוא חטא המרגלים שיראו, וכנ"ל.

אכן באמת יעקב אבינו ע"ה, אף שירא לנפשו פן יבא עשו והכהו, אף על פי כן עשה בכל כחו ללחום עמו, ובטח את עצמו בה' אשר בוודאי יעזור לו, ויחץ את העם וגו' (בראשית שם). וגם עם הישראלי כשיצאו ממצרים אף שישאלו למשה כנ"ל במדרש, מכל מקום הלכו אחריו, כמאמר הכתוב (ירמיה ב, ב) זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי

במדבר בארץ לא זרועה, ולא סרו חלילה מדברי ה'. אבל המרגלים, מחמת שיראו אולי יחטאו חלילה בארץ לנגד ה', לכן לא שמעו מיד לקול ה', ואמרו (יג, לא) לא נוכל לעלות, ולא הלכו, וזאת היה עיקר החטא, כי על מה היה להם לחשוב מה שיהיה אחר כך, שמא יחטאו חלילה אחר כך, והלא אם לא תשמע כעת לקול ה', אתה עובר את מצות המלך בעת הזאת בוודאי, מוטב להיות בספק לאחר זמן, מלחטא מיד בוודאי.

וכמאמר פי קדוש ה' מוה"ר שמחה בונם מפרשיסחא זצלה"ה זי"ע על טענת הנחש לאם כל חי היא חוה, שאמר לה אם לא תאכלי מעץ הדעת לא יהיה לך הבחירה, כי לא יהיה לך שום יצר הרע, כמו מלאך, לכי אכלי מעץ הדעת, לדעת טוב ורע, היינו שאז יהיה הבחירה בידך, שתדעי גם כן מהרע, ואף על פי כן לא תחטאי, ובזה תהיי עוד במדרגה גדולה ועצומה מכאשר עד עתה, כן היה טענת הנחש. לפי זה מה היה החטא גדול כל כך, אלא שהיה לה להשיב לו, הלא בעת הזאת שאתה מפתני לאכול מעץ הדעת, אשר צונוי ה' (בראשית ב, יז) לא תאכל ממנו, יש בידי הבחירה לבל לשמוע לך ולבל לאכול, רק לשמוע לדברי הקב"ה, ועל הבחירה לעתיד, למה לי לדאוג על העתיד, ועתה אעבור בוודאי על פי ה', מוטב בל אשמע לך תיכף, ויעבור עלי מה.

וכן צריך כל איש הישראל, לבל להסתכל ולחשוב על מה שיהיה אחר כך, רק על הרגע שהוא עומד בו, וכמאמר הרבי הקדוש הנ"ל על פסוק (תהלים לט, ו) הנה טפחות נתת ימי, כמו אדם המודד שבעים אמה חבלים בידו, לא נשאר לו בידו לעולם אלא טפח, שזה שמדד כבר הוא חוץ לידו, ומה שלא מדד עדיין איננו בידו, נמצא שאין לו רק הטפח שאוחז

בתוך ידו, כן המה הימים מהאדם, מה שעבר אין, ומה שעתיד עדיין לא בא, נמצא שאין לו לחשוב רק על הרגע שעומד בה. ועל תקוני העוונות מכבר, יש זמנים מיוחדים, כמבואר **בהאר"י ז"ל** (פנ"ח שער תיקון חצות פרק ב) על חצות הלילה, שהוא זמן ועת רצון להתעורר אז בתשובה על חטאיו, אבל לא לעולם, ותמיד אין לו לחשוב רק [על] הרגע שעומד בה, וכנ"ל. וזה הוא עיקר חטא המרגלים, שבשביל ספק שמא יחטאו אחר כך, לא שמעו מיד לדברי הקב"ה. (כתי"ק)

וביארור הענין, אף כי המרגלים החזיקו עצמם לענוים, כי יראו מאוד לנפשם, אך זה היה ענוה פסולה, וענוה צדק כתיב (תהלים מה, ה), כי עיקר הכנעה וענוה הוא, שיתלהב לבו על ידי זה לעבודת השי"ת, ולא שהענוה יביאו למרות רצון השי"ת.

וזה שמבואר בתרגום יהונתן (יג, טז) כד חמי משה ית ענוותנותיה וכו', היינו כשראה ענוותנותיה דיהושע, היה ירא לבל ילכד ברשת המרגלים בענוה פסולה, הוסיף לו אות יו"ד, כנודע שמרומז לחכמה (זה"ק ח"ג רנח.), והחכמה תחיה בעליה (קהלת ז, יב), וכמו שכתב **הרמב"ן** (אמונה ובטחון פרק א) אמונה וחכמה ממקום אחד יהלכו, כי באמונה כתיב (חבקוק ב, ד) וצדיק באמונתו יחיה, היינו שיאמין בהכנעתו כי הבורא ב"ה כל יכול, ומאשפות דלותו ירוממו, ויבטח בה' כי הוא יעזור לו.

וזהו יושיעך מעצת המרגלים (סוטה לד.), כי המה נאצו עצת עליין, כי האדם צריך לידע כי הבורא ב"ה כל יכול, ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם. וזהו מאמר הכתוב (תהלים קז, ו) ויצעקו אל ה' בצר להם, ר"ל שידעו כי מצדם אין להם כלום, רק שיצעקו אל ה' הרחמן, וממצוקותיהם יושיעם (שם), כי אמונה ממשיך הישועה.

הביאור

מבוא ותיכון המאמר: עיקר המאמר כאן, לבאר מהו 'ענה פסולה' ועד כמה שצריך להיזהר מאוד מענה פסולה ששורשו נעוץ במדת הנאווה, ואיך יבחין האדם בין ענה פסולה שנביא לכפירה ומרידה, ובין ענה והכנעה אמיתית שנביא שיתלהב לבו לעבודת ה' לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

- גודל היראה שיש לירא מגודל ותוקף קדושת ארץ ישראל, כי זה לעומת זה עשה אלקים, וכגודל רוח הקדושה שיש שם לעומת זה יש שם גם רוח הטומאה עד מאד רח"ל.
- ענין היראה הגדולה של יעקב אבינו באומרו 'קטונתי מכל החסידים', מה הביאו לירא כל כך מעבירות שבידו.
- עומק הכוונה במה שאמרו ישראל אל משה רבינו 'והלא כל מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו', ומה בין טענה זו ויראתו של יעקב אבינו לבין יראתם וטענתם של המרגלים.
- שורש חטא המרגלים נעוץ בשורש חטא עין הדעת, כי בשניהם היה צריך להדוף את היצר בכח הטענה שמוטב להיות בספק לאחר זמן - שמא יחטאו אח"כ מאשר לחטוא מיד בודאי - שלא לשמוע לדברי השי"ת.
- למא הוסיף משה רבינו ליהושע אות', ועל מה היה חששו בראותו את ענוותנותו, ומה הורה לו בזה האות דוקא.
- הישועה הגדולה שיש לאדם מכח האמונה שמאמין בהכנתו כי הבורא ב"ה כל יכול, ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם.
- ויצעקו אל ה' בצר להם - כאשר האדם יודע שהוא בצר ואין לו שום עצה ותחבולה, והוא צועק אל ה' שיושיעו זוכה לישועתו.

[א] הנה יש להתבונן ולהבין היטב את ענין העונש הגדול של המרגלים, שהקב"ה הענישם תיכף ומיד במיתת משונה^א, **מה הוא עומק החטא הגדול הזה**, עד שלא הועיל להם שום תשובה על זה^ב. **הלא**

מתקשה מאד להבין על מה יצא הקצף כל כך על המרגלים, על מה עשה ה' ככה שלא הועיל להם תפילת מרע"ה, ונעל בפניהם את שערי התשובה, ותיכף ומיד באו על ענשם החמור ביותר.

הערות וציגונים

דבת הארץ. והקשה הבית יוסף, שהיה צריך לעשותו יום שמחה כדכתיב 'באבוד רשעים רינה', ולמה א"כ עשו אותו ליום צרה וגזרו בו תענית? ותיקן, משום שלא נתקבלה תשובתם, דמסתמא עשו תשובה קודם שמתו, **ועל זה קבעו תענית, על שבימים זה ננעלה שערי התשובה בפני כמה מישראל**. וזהו ששואל רבינו: מהו החטא הגדול, הרי אין לך שום דבר שעומד בפני התשובה, ואין הקב"ה חפץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה, ועד יום מותו מחכה לו אם ישוב מיד יקבלו, וא"כ מהו החטא הגדול כל כך שעשו

א. שהרי משה רבינו התפלל עליהם ועל כל הדור, והקב"ה התרצה להמתין עם עונשם עד ארבעים שנה, אבל על המרגלים לא התרצה כלל, כמאמר הכותב (יד. כז) עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו'. וביאר הספורנו [וכן הוא באור החיים הק' שם], שכך אמר הקב"ה למשה, אעפ"י שסלחתי כדברך (שם כ) להאריך אף לכל העם ולא להמיתם מיד, מכל מקום לא סלחתי לעדת המרגלים, והם ימותו מיד.

ב. אולי כוונתו למא שכתב הטור (או"ח סימן תקפ) שיום י"ז באלול הוא יום תענית לצדיקים על שמתו בו המרגלים מוציא

למרגלים^ה, והם לא הבינו כוונת הקב"ה, ואמרו מה שראו בעיניהם^ו, ואף אם אמנם זו באמת טעות גדולה ומרה, אבל מכל מקום, וכי בשביל הטעות הזאת ננעלה שערי התשובה בפניהם, הרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, וגם צריך להבין מאד את דברי חז"ל^ז (שם, והובא ברש"י כאן) שאמרו על המרגלים

באמת התחילו לדבר בשבחה של ארץ ישראל, שאמרו (יג, כז) **זבת חלב ודבש היא^ח. ומה שאמרו** (שם, לב) שהיא **ארץ אוכלת - הורגת יושביה היא, הלא באמת ראו כן** שבכל מקום שעברו שם היו מקברים מתים^ט, **אלא שזה** שסיבב הקב"ה כן, באמת **היה לטובתם** (סוטה לה). שאנשי כנען לא ישימו לב

הערות וציגונים

ראו שקוברים שם מתים, ולכן יהושע וכלב לא הכחישו את זה כי אמת הוא (כן כתב המהרש"א). אלא ששם אמרו בגמ' שהקב"ה עשה כן לטובתם כדי שיהיו טרודים בבלם ולא יתנו לב למרגלים, ועל אומר רבינו שהם לא הבינו את הטובה שבדבר, וגם אם נאמר שאם היו מתבוננים היו מבינים את טובת הדבר, או לכל הפחות מאמינים, מכל מקום לא יתכן לומר שיענשו כל כך על חוסר הבנתם ואמונתם. ובאמת האחרונים דנו אם המרגלים שאמרו 'ארץ אוכלת יושביה' הבינו את טובת הבית"ש בזה ועם כל זאת אמרו כן בשביל להוציא דבה, או שמא לא הבינו את האמת בזה, ולא נתכוונו לדבר רע, ואמרו רק מה שראו. ובענף יוסף הביא ראייה גדולה שידעו את האמת שאין הארץ אוכלת יושביה ורק לטובתם עשה כן ה', כי אילו חשבו שהארץ אוכלת יושביה היו צריכים להתחיל בזה שהוא דבר בכדי שיתקיים השקר שיאמרו אח"כ, שהרי משה שלח אותם לראות קודם את הארץ ואח"כ צוה להם לקחת מפרי הארץ, והיה להם להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל כרחק צריך לומר שידעו כי זה שקר ולכן לא התחילו בזה. אבל העיון יעקב דחה ראייה זו, כי יתכן שהם פתחו באמת של פירות הארץ, כי גדולה ראייה משמיעה, וזה מתקבל יותר מהאמת שניה רק על יד שמיעה בלבד, וזהו שאמר הכתוב 'וישיבו אותם דבר ויראום מפרי הארץ' היינו שהתשובה היתה קודם בדבר שכל אחד יכול לראות בעיניו, ועם האמת שבכח הראיה יתקבל אח"כ השקר יותר חזק. ולכן כתב העיון יעקב שהמרגלים אכן לא הבינו את הטובה שבדבר, וחשבו באמת שזהו טבע הארץ שהיא אוכלת יושביה, ומכל מקום היה טענה עליהם שהיו בזה שוגג קרוב למזיד, ראשית שהיה להם להאמין במה שהבטיח הקב"ה להביאם אל ארץ טובה ורחבה, ומה שרואים שקוברים מתים בודאי הוא לטובתם, ועוד שהרי הלכו בעצה רעה, והבא ליטמא פותחים לו, נמצא שבסיבתם לא הבינו את טובת הבית"ש. ורבינו נקט כדרכו של העיון יעקב והמהרש"א שאמרו את האמת מה שראו, ואף שיש איזה טענה עליהם, מ"מ לא מפני זה ננעלו שערי התשובה בפניהם.

עד שלא הואיל להם שום תשובה על זה. ועיון עוד בדברי רבינו להלן בפרשה אות ג.

ג. ואף אם אמנם רש"ל הביא את דברי הגמרא בסוטה (לה). שלא אמרו כן בשביל לספר את שבח הארץ, ורק משום שרצו להוציא דבה לכן הקדימו לומר דבר אמת כדי שיתקבלו דבריהם, שכל דבר שקר שאין אומרים אמת בתחילתו אין מתקיים בסופו, לפי שמחזיקים את המספר כבדאי. ונמצא א"כ שלא די שאמרו שקר אלא גם לקחו את האמת בשביל לחזק את השקר, וגם האמת שלהם הוא שקר. מכל מקום גם על חטא של שקר שהוא עון חמור עד מאד כמו שנאמר 'מדבר שקר תרחק' שלא נאמר כן על שום עבירה שצריך להתרחק מזה, [וכמו שפירש רבינו בפ' משפטים אות ה, מדבר שקר תרחק היינו שיהיה נתרחק בטבע מן השקר, שלא יהיה לזה שום שייכות אליו, כאשר שמעתי מפי הק' של אאמו"ר (האדה"ז) שאמר על עצמו כי הוא מורחק בטבעו מן השקר]. אבל עדיין אין נועלים את שערי התשובה למי שרוצה לשוב על מה ששיקר, וא"כ אי אפשר לומר שעל זה נענשו בעונש חמור כל כך שלא נתקבלה תשובתם, ומה גם שסו"ס זה חלק האמת שבשקר.

ד. כמו שאמרו בגמ' והביא זאת רש"י, שבכל מקום שעברו קברו שם מתים, והקב"ה עשה זאת לטובה, כדי לטרדם את בני הארץ בבלם ועל ידי כן לא יתנו לב לאלו שמרגלים בארצם. ומה שכתב רבינו 'הלא באמת ראו כן' אולי כוונתו למה שכתב המהרש"א, שאין לומר שאמרו זאת בשקר כדי להוציא את דבה רעה על הארץ, שאם כן היו יהושע וכלב מכחישים זאת כשענו על דבריהם, אלא ודאי שבאמת כן היה הדבר, אלא שהקב"ה עשה כן לטובתם. וע"ע להלן בהערה ו.

ה. עוד אמרו שם בגמרא שאיבדו מת באותם הימים, והיו בוכים שם בכל העיירות, וגם זה היה לטובתם, כמו שפירש רש"י שם (ו"ה ש"כ"ב) כדי שלא תגן זכותו של איוב על הכנענים.

ו. כמו שאמרו בגמרא סוטה (שם) שבכל מקום שעברו

אשר כביכול כלפי מעלה דברו דברי כפירה ואמרו

(יג, לא) **כי חזק הוא ממנו**^ז, שאפילו בעל הבית אינו

יכול להוציא כליו משם, **גם זה אי אפשר לפרש**

כפשוטו, שהרי לא יתכן לומר על **ראשי אנשי בני**

ישראל שהיו כולם **דור דעה** וכל שכן נשיאי הדור

היו גדולים מאד, שהם **יאמרו חלילה דברים זרים**

כאלו שהם ממש דברי כפירה רח"ל^ח, וכן לא יתכן

שכל אותו הדור יקבלו דברי שטותים וכפירה כאלו

ואין מוחה בידם^ט.

הערות וצינונים

מתחיל לבאר את עומק כוונת דברי המרגלים,
ובעיקר על מה שאמרו 'כי חזק הוא ממנו', שלא
נתכונו כזה לדברים וענינים גשמיים כלל, אלא
לדברים רוחניים וגבוהים מאד.

אלא הפירוש בעומק כוונת דבריהם הוא,
שאמרו, כי אף אם **אשר באמת טובה הארץ מאוד**

(יד, ז), **אפס** - אבל בלתי אפשרי לבוא אליהם ולנצחם,

כי עז העם (ג, כח), שהם חזקים מאד, ואין הכוונה על

חוזק הגוף, אלא כל זה מדבר בדברים רוחניים, **היינו**

שבאמת היא ארץ קדושה אשר עיני ה' תמיד בה^א,

י. כי זאת ידעו הדור דעה, שכולהו קמיה כלא חשיבי, וברגע
אחד הקב"ה מבטל את כל הכוחות כלא היו, [עפ"ד רבינו
בסוף המאמר]. רבינו הולך בשיטת הרמב"ן שכל מה שדיברו
המרגלים היה אמת והשיבו על מה שנצטוו, וכן היו צריכים
לעשות כי יש להם להשיב דברי אמת לשולחיהם, וכל חטאם
ורשעתם היה מה שאמרו 'אפס כי עז העם' שנתכונו לומר כזה
שזה אפס ובלתי אפשרי בשום ענין לעלות לשם. ורבינו יבאר
ע"ד העבודה את עומק המכוון בדבריהם 'אפס כי עז העם'.

יא. כמו שכתב רבינו בפרשת קדושים אות ג וז"ל: ארץ
הקדושה נקראת ארץ חמדה, שמסיר כל החמדות רעות,
כמאמר הכתוב (ישעיה א, כא) צדק ילין בה, ומהפכם לחמוד
אל הקדושה... ובפרשת בראשית אות ב הוסיף עוד מדרגה
בענין זה, שגם במחשבה על ארץ ישראל זוכים להמשיך את
השפעת קדושתה אפילו בחו"ל על אדמה טמאה, וז"ל: אף
שאנחנו בעוה"ד על אדמה טמאה, אך על ידי מה שמכוון
מקומו נגד ירושלים, בכונה וברצון זה זוכה להעלות ולהשפיע
השראת קדושת ירושלים לאותו מקום, כמאמר חכמינו
ז"ל (ברכות ה.) אוהב ה' שערי ציון וגו' (תהלים פו, ב) המצינים
בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. וכן כותב במאמרו
לפסח (אות לו): **"אילו היה לנו מנוחה ללמוד תורה הקדושה**
עכ"פ כאן מתוך הרחבת הדעת, והיינו יכולים לקדש ולטהר
הד' אמות של הלכה בגלותינו, אז היה גם פה בחינת ארץ
ישראל, וכאשר שמענו מכ"ק הרב הקדוש א"א היהודי הק'
צוקללה"ה זי"ע, אבל מה נעשה בעוה"ר שאינם מניחין
אותנו להנפש ולנוח ולדבק מחשבותינו בהקדושה, ולקדש
ולטהר הד' אמות של הלכה".

ז. אמנם הפירוש הפשוט הוא שלא נוכל לעלות להלחם בהם
כי הם חזקים מאתנו, וכן פירש התרגום, אבל קשה לפרש
כן, כי לפי' תיבת ממנו מיותר, והיה די לומר 'כי חזק הוא',
ועוד שהרי כבר הפליגו בחוזק העם, וא"כ מה באו להוסיף
עתה על דברי כלב, לכן פירש רש"י כדברי הגמרא בסוטה,
שדברו כביכול כלפי הקב"ה. ועל זה מקשה רבינו שקשה
מאד לומר כן על נשיאי ישראל שלהם שידברו כן, וגם קשה
לומר על הדור דעה שיקבלו דברים אלו.

ח. היינו כמו שהביא רש"י ל' מדברי הגמ' (שם): 'כי חזק
הוא ממנו' שדיברו כלפי מעלה, אמר רבי חנינא בר פפא, דבר
גדול דיברו המרגלים באותה שעה, כי חזק הוא ממנו - אל
תקרי ממנו [כלומר מאתנו] אלא ממנו כביכול, אפילו בעל
הבית [אדון העולם] אינו יכול להוציא כליו משם. ואומר
רבינו שאי אפשר לפרשו כפשוטו שהרי מיירי בדור דעה
שעליהם איתא בזוה"ק שדור כזה לא היה כמוהו לפניו,
ולאחריו לא יהיה עוד עד ביאת המשיח, וגם אין יתכן שלא
היה אפילו אחד מישראל שימחה בהם זולת כלב והיושע,
ובודאי נתכונו כזה לדבר גדול מאד, וכמו שמרומז כבר כן
בדברי ר"ח בר פפא **"דבר גדול דברו מרגלים"**, ורבינו יבאר
עתה מהו הדבר הגדול הטמון בדבריהם.

ט. עיין באור החיים הק' בפסוק (יד, א) ותשא כל העדה
ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. שהיה די לומר ויבכו,
שהרי כבר אמר קודם כל העדה. וגם למה פתח הכתוב בעדה
וסיים בעם, אלא לומר כי הגם שרק אנשי העם הפחותים
בכו, אבל כל העדה נתנו את קולם על משה ואהרן ואין אפילו
אחד שמחה בהם.

ולכן **יש שם רוח הקדושה עד מאוד², אפס** אבל הרי הקב"ה ברא את עולמו באופן של **זה לעומת זה**, קדושה לעומת הטומאה, ורע כנגד הטוב³, ולכן אף אם באמת יש שם קדושה עליונה, מכל מקום הרי לעומת זה **יש שם גם רוח הטומאה** גדולה **עד מאוד רח"ל⁴**, לכן אי אפשר לזכות להידבק בקדושתה של ארץ ישראל ללא שום תנאי, אלא **אם נהיה אנחנו דבוקים בה' תמיד, אזי** נזכה שתהיה לנו **טובה הארץ מאוד**, ונזכה להתקדש בקדושתה

העליונה, **אבל** הרי יש שם גם לעומת זה את כח הרע, **וחלילה אם נסור מה' חלילה** אפילו רק **באפס מה, אזי חלילה נוכל להתפס ברשת הסטרא אחרא** ונרד מטה מטה **רח"ל, ולזאת יראו מאוד לנפשם**, שלא יהיו יכולים לעמוד בנסיון קשה כל כך, **ולזה אמרו 'כי חזק הוא ממנו'**, ואין הכוונה לדברי כפירה רח"ל, אלא **היינו כיון שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים** (ברכות לג:)⁵, **ולזה** היראה אי אפשר לבוא אלא בכח מעשינו, כי הקב"ה הניח את **הבחירה**

הערות וציגונים

ויש להביא מקור לדברי רבינו מהגמ' במגילה (טז). עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, ומזה למד המהרש"א לבאר את הגמ' בברכות (ח). דברי יוחנן תמה איך יש זקנים בבבל הרי כתוב (דברים יא, כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה, אבל בחוץ לארץ לא, וכיון שאמרו לו שהם מקדימין ומחשיכים לבתי כנסיות ומדרשות, אמר, היינו דאחני להו, ולכאורה עדיין קשה הרי על האדמה כתיב ולא בחוץ לארץ. ומבאר המהרש"א, שבתי כנסיות שבחו"ל יש להם כבר היום קדושת ארץ ישראל על שם העתיד, וממילא נחשב שהם על אדמת ארץ ישראל וזוכים בזה לאריכות ימים. ועיין בבינת המאמר אות א שהרחבנו בזה. ועיין עוד להלן בסמוך.

יב. שבגדול קדושתה היא מסירה את כל חמדות ותאוות תענוגי העולם הזה, ואף משפיעה את קדושתה למרחקים, כמו שהבאנו בהערה דלעיל בסמוך מדברי רבינו על זה.

יג. כמו שאמרו בגמרא (סוכה ב). כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, כי זהו יסוד כל התורה, שהקב"ה מסר את הבחירה ביד האדם, לבחור בטוב או ברע, ולהיות צדיק או רשע, כדי שיהיה בעולם בחירה ורצון, שכר ועונש (עץ חיים שער לט פ"א), וא"כ מוכרח שיהיה לאדם יצר טוב ויצר הרע שוה בשוה ממש, כי רק באופן כזה יש לו את הבחירה האמיתית לבחור ברע או בטוב.

יד. כמו שנאמר (ויקרא יח, ג): כמעשה ארץ מצרים אשר ישתם בה וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחוקותיהם לא תלכו'. ופרש"י מגיד שמעשיהם של מצרים ושל כנען מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בה ישראל (בארץ גושן) מקולקל מהכל, ואותם עממין שכבשו ישראל מקולקלים מכולם. ומבאר האוה"ח הק' שהכוונה היא

למה שנאמר שם אח"כ בפרשה כל איסורי העריות, שהם תלויים בשמירת העינים והמחשבה, שבלעדיהם אין שום אפשרות לעמוד בזה... ואם ישלח ידו ואכל מעט מן הרע הזה, הנה הוא מסור ביד תאוותו רח"ל.

טו. נרחיב מעט להבנת עומק דברי רבינו בזה: הנה כל תכלית הבריאה היא שהאדם יבוא לידי יראת שמים, ככתוב 'והאלקים עשה שיראו מלפניו', וזהו הדבר שהקב"ה מבקש מהאדם שיתייגע בעצמו לבוא למדת יראת ה' ככתוב: 'מה ה"א שואל מעמך כי אם ליראה'. וכל התורה והמצוות בלא יראה אינם עולים למעלה (תיקון ד' כח), ואחז"ל (שהש"ר ה, ג) פתחו לי פתח של מחט ואני אפתח לכם פתח של אולם, ומבאר רבינו בפ' יתרו אות ב שהכוונה פתח של מחט של יראת שמים, שהאדם אינו יכול לבוא לזה מצד עצמו בלי שיעזרוהו מהשמים, ולכן אין הקב"ה מבקש מאיתנו אלא כפתח של מחט, **"ורק זה ההתחלה קטנה היא קשה אבל אחר כך רוב רחמי וחסדי הוא מסבב סיבות להרים קרן היראה לכל אחד..."**

וצריך להבין שני דברים: א. מהו ההתחלה הקטנה שאת זה דורש הקב"ה מאיתנו. ב. אם גם ההתחלה הקטנה היא קשה מה נאמר ומה נדבר, הרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. את שני הדברים האלו מבאר רבינו בחדא מחתא בפרשת תזריע אות ג, שבאמת היראה כבר טמונה במח האדם ואנחנו צריכים רק להביא את היראה מן העלם אל הגלילי וזלה"ק: כתיב: הן יראת ה' הוא חכמה (איוב כח, כח), **היינו כאשר איש ישראל מקדש ומטהר המוחין והמחשבות שלו, שהם תיקון מדת חכמה ובינה, אז הוא בא לידי יראת ה', וזה הוא 'הן יראת ה' הוא חכמה'** [וזה התשובה לשאלה א], **היינו כי החכמה הוא דבר הנסתר מעין ומוסתר במוח, וכאשר יטהר ויקדש המוח והמחשבות בקדושה ובטהרה**

בידינו^{טז}, ואם כן **מי יוכל לעמוד על עצמו** לבוא למדרגה גדולה ביותר של יראת שמים שצריכים שם, **כן היה טענתם**, ולגודל ענוותנותם אמרו כן, שלא בטחו בעצמם שיהיו יכולים לעמוד בזה^{יז}.

ומעתה תגדל הקושיא עשרת מונים, מזה הטענה על המרגלים, הרי כל דבריהם היה מתוך יראה עילאה שלא יאבדו את דבקתם מהש"ת. ומה גם שכבר מציעו קודם להם אצל יעקב אבינו ואצל

ישראל במצרים, שהיו יראים מאד שמא ישלחו בחטא.

ולפי זה קשה יותר להבין אם כן **מה זה היה החטא הגדול הזה** על שיראו שמא ישלחו בחטא, **הלא גם יעקב אבינו ע"ה** שאף על פי **שהיה בחיר** המובחר והמושלם **שבאבות**, שהיו בו את הכוחות של אברהם ויצחק - חסד וגבורה^{יח}, וגם **הקב"ה**

הערות וצינונים

ובקושי רב, להיפך אם יחסרו יטרדו מהר מאד מעל טובה זו, כי כל ידידה תהיה במהרה ובנקל, לכן אין רצונם להיכנס לארץ, ועל זה זרקו אבנים כלפי מעלה, להראות בזה שכשם שלזרוק את האבן כלפי מעלה קשה מאד ואח"כ כשנופלת לארץ היא נופלת במהירות גדולה מאד, ואנחנו יראים שכך תהיה המצב שלנו שם.

וע"ע בדברי רבינו בהגדה של פסח אות לו ששם מבואר יותר עומק הדברים, ואכמ"ל, ונביא בקצרה רק את תמצית הדברים: והוא על דברי הגמרא בברכות (יז) גלי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעבך שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות. היינו שהקב"ה יצר את האדם עפר מן האדמה ע"י שצבר עפר מכל ד' רוחות שבעולם, כדי שתקלוט אותו לקבורה בכל מקום. וחלק האדמה של ארץ ישראל שיש באדם הוא החלק הקדוש שבו, והוא המסייעו להתעלות בכל הקדושות, ואילו חלק האדמה של חו"ל הוא השאור והטומאה שיש בו, וכשאדם מקדש עצמו הרי הוא מתחזק בחלק הטוב שבעיסה שהוא עפר הארץ הקדושה, ואם חלילה מתרפה מיד גובר בו טומאת עפר ארץ העמים, וזהו הכוונה בדברי חז"ל: מי מעבך **שאור שבעיסה** ואילו היינו כעת על כל פנים בארץ הקדושה לא יוכל לשלוט המעט עפר הרע היסודי בנו כל כך, רק גם כעת אנחנו על אדמה טמאה ומצא מין את מינו וניעור, **וכשנזכר להיות בארץ הקדושה נוכל להוציא מחשבתינו הקדושה והאמיתית לפועל הטוב, כי גם הגוף יהי מזוקק...** ע"ש. ולזה חששו בני ישראל לאחר ששמעו את דברי המרגלים, שמא יגרסו החטא, ויתגבר בהם השאור שבעיסה ולא יהיו יכולים לעמוד בזה, כי קשה מאד וכמעט בלתי אפשרי לתקן עיסה שנתקלקלה.

יח. כן הוא בזה"ק (ז"ח ח"א מד): ומדרשי חז"ל, שכל אחד מהאבות ידע את הקב"ה מתוך המראה המיוחדת שלו, וזה היה עיקר עבודתו את הש"ת, אברהם היה אחוז בחסד,

בא היראה מהעלם אל הגילוי, ומתפשטת בכל איבריו עד שנראה וניכר היראה על פניו ממש, ו"הן פירוש דבר הנראה וניכר, כאדם שמראה או סופר בפיו על זה שיך לומר אלו'הן' [וזה התשובה לשאלה ב']. **ובקצרה:** ראשית חכמה יראת ה' - ראשית עבודת היראה היא לטהר את המוחין [שהן כולל את כל חמשת החושים שבאדם], ואת המחשבות. ועל ידי זה יזכה להוציא את היראה הטמונה בו אל הגילוי שיהיה היראה ניכר על כל איבריו ועל פניו.

ואת כל זה חישו המרגלים שאי אפשר בשום אופן לקיים בארץ ישראל מחמת גודל כח הטומאה שיש שם כנגד כח הקדושה, ולא יהיה שם שום אפשרות לקדש ולטהר המוחין והמחשבות, וממילא לא תצא היראה מהעלם אל הגילוי, ואדבריהם ידעו שם מטה מטה רח"ל.

טז. עיין בהערה לעיל אות ז. ובפרשת יתרו אות ב כותב רבינו שקודם מתן תורה הודיע הקב"ה לישראל שלא ירך לבבם, איך אפשר לבשר ודם קרוין מחומר מחולל בעוון לזכות ליראה, ומה גם ליראה עילאה... שאינו מבקש מאיתנו אלא התחלה כל שהוא כחודו של מוח, **ורק זה ההתחלה קטנה היא קשה**, אבל אח"כ ברוב רחמינו וחסדיו הוא מסבב סיבות להרים קרן היראה לכל אחד... ועיין בהערה להלן בסמוך באריכות בזה.

יז. להבנת עומק הדברים נביא תחילה מה שכתב הבן יהוידע על דברי הגמ' שם בסוטה: 'ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים וכבוד ה' נראה באהל מועד'. אמר רבי חייה בר אבא, מלמד שנטלו אבנים וזרקו כלפי מעלה, ופרש"י, שנתכוונו לזרוק אבנים גם כלפי מעלה נגד כבוד ה'. והוא מקושי ההבנה להבין מה רצו בזה, וכי חשבו הדור דעה להתנהג כטיפשים ח"ו לרגום את הקב"ה באבנים, הם מלהזכיר. ומפרש הבן יהוידע, שנתכוונו לדמוז בזה למה אינם רוצים להיכנס לארץ, שהרי לזכות לקדושת הארץ צריכים לעמוד בביגיעה רבה

הבטיחו (בראשית כח, טו) **והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך**, שישמרהו מן המזיקים וכל כוחות הרע, ועם כל זאת **לבסוף נתיירא** מעשו, וכשהתפלל לפני ה' שיצילהו מידו **אמר** (שם לב, יא) **'קטונתי מכל החסדים'**, שנתמעטו זכויותיו מכל החסדים שכבר עשה אתו השי"ת, משום שהיה **ירא לנפשו אולי יגרום החטא**. והטעם שהיה ירא כל כך, **כי באמת כן הוא, שאף אם הקב"ה הבטיח לו 'והנה אנכי עמך' ושמרתך וגו'**, מכל מקום כל זה הוא רק כל זמן שהוא דבוק בהשי"ת, **על דרך הכתוב** (דה"ב טו,

ב) **'ה' עמכם בהיותכם עמו וגו'ט**, היינו שה' יהיה עמכם כל זמן בהיותכם אתם עמו, ואינכם נפרדים ממנו, **היינו שכאשר האדם דבוק בה'** ויקיים 'שוית' ה' לנגדי תמיד' **ולא יסור** מחשבתו ודבקו **ממנו, אז הקב"ה עמו** וישמרהו ויצילהו מכל נגע ומחלה ומכל הכוחות הרעים, וממילא יהיה גם שמור מכל חטא ועון, **אבל חלילה אם האדם יסור** אפילו בדבר מה - באיזה נטיה קטנה מהדביקות בה', **אזי חלילה גם שמירת השכינה נסתלקה ממנו** [להבנת עומק הדברים עיין היטב בהערה²], **וזה היה יראת יעקב**

הערות וציגים

ויצחק בגבורה, ויעקב בתפארת שהוא כלול מחסד וגבורה כאחד. ולכן היה בו שלמות המדות, ועם כל זאת היה ירא לנפשו מחטאיו.

יט. שם נאמר שעזריהו בן עוזד היתה עליו רוח אלקים, והקב"ה שלחו לבוא לפני אסא המלך לאחר שחזר בנצחון גדול במלחמתו עם הכושים, לחזק את לבבו, ואמר לו: ה' עמכם בהיותכם עמו, ואם תדרשוהו ימצא לכם ואם תעזבוהו יעזוב אתכם. ומפרש שם המלבי"ם, כי ההשגחה העליונה נמשכת אחר מעשה התחתונים וכמדתם, אם אתם עם ה' גם הוא עמכם להשיגח עליכם ולהושיע אתכם, ואם תדרשוהו יותר, להוסיף הדרשה והעיון והשקידה בעבודתו, אז ימצא לכם יותר, ותרבה השפע והטוב, ובהעמיק יותר עיין עוד בהערה להלן בסמוך.

כ. רבינו ז"ל^ע מדבר כאן ממדרגות רמות ונשגבות עד מאד, וביראה וברתת נראה לומר (כן נראה מדבריו הק' בפרשת וישב את א ועוד) שכוונתו בעומק דבריו הק' לענין מה שכתב הרמב"ם ז"ל בספרו מורה נבוכים (ח"ג פרק נא) יסוד גדול בענין השגחת הקב"ה על האדם, אשר הרמב"ם עצמו יוצא מגדרו וכותב בהתפעלות על זה: **והנה נגלה אלי עיון נפלא מאד, יסורו בו ספקות ויתגלו בו סודות אלוהיות**: ותוכן דברי הרמב"ם הם: שהשגחת הקב"ה על האדם לשומרו מכל רע, תלוי כפי גודל הדביקות שיש לאדם במחשבת שכלו בהשגחת ה', ואם לא יסייר אדם מחשבתו מה' אז גם הקב"ה לא יסייר את השגחתו ממנו, ולכן אם קרה איזה אסון לאדם ח"ו, הרי זה משום שלא היה דבוק במחשבתו בה', וכך הוא כותב בלשונו הקדוש: **ומפני זה יראה לי, כי כל מי שתמצאהו רעה מרעת העולם, מן הנביאים או מן החסידים השלמים, לא מצאהו**

הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא, ולפי אורך השכחה ההיא או פחיתות הענין אשר התעסק בו יהיה עוצם הרעה, ותהיה השגחת האלוה יתברך מתמדת במי שהגיע לו השפע ההוא, המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו... אבל בהסיר מחשבתו מהאלוה אשר הוא אז נבדל מהאלוה והאלוהי נבדל ממנו, והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאהו, כי הענין המביא ההשגחה ולהמלט מים המקרה הוא השפע ההוא השכלי... ע"ש עוד באריכות לשונו הטהור בזה. וידועים גם דברי הגה"ק רבי חיים מוולאז'ין זי"ע שכתב בספרו נפש החיים (שער ג פרק יב): **"ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה, להסיר ולבטל מעליו כל דין דינים ורצונות אחרים, שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל, כשאדם קובע בלבו לאמר, הלא ה' הוא האלקים האמיתי, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם, וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדות הפשוט יתברך שמו, ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משיג כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ב"ה, כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל"**.

ובאמת כבר הקדימו בזה מרן הבעל שם טוב הק' זי"ע כפי שהביא בספר 'לקט אמרי פנינים' להרה"ק מהרי"א מקאמורנא בעל היכל הברכה (בסוף חומש דברים) בשם הרה"ק בעל התולדות זי"ע, וזלה"ק: **"שמעתי ממורי, שאם ידע האדם בידיעה ואמונה שלימה, שבכל הסתרות ומחשבות זרות הקב"ה מסתתר שם אין זה הסתרה כלל, כי בידיעה שאדם יודע ומאמין שבכל תנועה והרהור דבר גדול ודבר קטן שם אלוה ש עולם חיות אלקות, מיד יתפרדו כל פועלי און והרע נופל**

הרי כל זה הוא רק משום שיראו לנפשם אילו היו בארץ ישראל, ולא יהיו דבקים באמת בהקב"ה מחמת הכוח הטומאה שיש שם כנגד כח הקדושה, אזי יפלו חלילה ברשת הסטרא אחרא רח"ל, וכאשר מסירים את הדביקות מהשי"ת אזי לא יהיה להם שום שמירה מכל כוחות הרע, וא"כ לכאורה יש אמת בטענתם ויראתם.

ועוד, הרי גם מיד שיצאו ישראל ממצרים יראו לנפשם, כמבואר במדרש רבה (שהש"ר ב, כב) על פסוק (שה"ש ב, ח) קול דודי הנה זה בא, בשעה שבא משה ואמר להם לישראל בחודש הזה אתם נגאלים, אמרו ישראל למשה רבינו ע"ה, האין אנו נגאלים, והלא כל מצרים מטונפת מעבודה זרה

אבינו ע"ה, כמו שנאמר שם 'וירא ויצר', ופירושו, שכיון שראה שנפל עליו יראה מעשו ומחנהו, מיד ויצר לו (בראשית לב, ח) שהיה מיצר וכואב על היראה שיש לו מעשו, שאמר לנפשו, אילו הייתי דבוק בה' באמת, לא הייתי מרגיש בשום דבר הסובב אותי, ואם כן מאין לי יראה מבשר ודם"א, אלא על כרחך שהיראה שיש לי היא כי איני דבוק בה' באמת"ב, ולזאת נתירא לנפשו אולי יגרום החטא, שכאשר יבוא עשו לקראתי אהיה נפסק מעט מה מהדביקות בהשי"ת, וממילא יהיה מסולק שמירת השי"ת ממני"ג. ואם יעקב אבינו הבחיר והמושלם שבאבות היה ירא כן, אם כן מה זה היה החטא של מרגלים, שלא רצו להיכנס לארץ ישראל,

הערות וצינים

למטה, ונתגלה האור וחיות אלקות".

ומעתה נוכל להבין קצת עומק דברי רבינו מה שכתב על ענין היראה של יעקב אבינו שמא יגרום החטא ויפול בידי עשו. שהרי סיבת החטא הוא מפני שהאדם אינו מתבונן כי ה' עומד לנגדו ולית אתר פנוי מיניה, כמו שכתב רבינו במאמרו לסליחות (ועיין עוד מש"כ בהושענא רבה אות לג) שעל זה אמר דוד המלך (תהלים נא, ו): 'והרע בעיניך עשיתי' "שאתה עומד לנגדי והעלמתי עיני מראות אור פניך". ובמאורן של ישראל פרשת בלק (אות ב) מביא רבינו בשם השלה"ק (עשרה מאמרות מאמרי אות ב) שאם ח"ו עובר אדם עבירה, אפילו קטנה, הוא בחינת כופר רח"ל, כי אין יכולים לעבור עבירה, באם מאמינים שה' עומד עליו ורואה במעשיו... וכיון שהאדם מסיר מחשבתו ודביקותו מהשי"ת ממילא הוא מפקיר את עצמו לכל כוחות הרע רח"ל, ולכן אמר יעקב אבינו 'כי ירא אנוכי אותך פן יבוא והכני'... שמא מחמת החטא הסרתי את השגחת השי"ת מעלי ועשו יבוא ויעשה עמי ככל העולה על רוחו רח"ל. וזה היה גם יראת ישראל בצאתם ממצרים כשאמרו למשה רבינו ע"ה 'הלא כל מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו, וממילא אין להשגחת הקב"ה עלינו ח"ו' (ועיין להלן בביאורים אות י ביתר עומק). ולכאורה היה מקום לומר שזה היה גם כן סיבת יראתם של המרגלים, שמא אינם ראויים להשגחת השי"ת מחמת חטאם, וממילא אין להם שמירה מכוחות הרע, ובהמשך הביאורים להלן יתבאר בס"ד מה התשובה לכל זה.

כא. כמו שכתב רבינו בפרשת וישלח אות א ואות ה בשם חובת הלבבות (שער אהבת ד' פ"ו, ע"ש) שמי שדבוק באמת בהקב"ה אינו מתירא משום דבר, ומעשה בחסיד אחד שהיה ישן במדבר במקום חיות רעות, ועברו עליו שיירא מזויינים, ושאלוהו איך איך מתיירא לנפשך ללון בצל המות. והשיב להם, שחפרה הוא לו לירא משום דבר זולת מהקב"ה, וזה היה יראת יעקב אבינו ע"ה, שכיון שראה שיש לו יראה ממילא הבין שאינו דבוק בהקב"ה באמת, ועל אופן כזה לא הבטיח לו הקב"ה. וע"ש שהארין לבאר איך באמת בא לו פחד זה, שכל זה היה כדי לעשות סימן לבנים לבטוח בה' ולהתפלל אליו גם כאשר אין לו שום זכויות ע"ש.

כב. וכן אמרו בגמרא ברכות (ז: אר"י משום רשב"י, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה... ואם לחשך אדם לומר והא כתיב אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה?, אמור לו מי שלבו נוקפו [מחטאים שבדיו, רש"י] אומר כן, אלא אל תתחר במרעים - להיות כמרעים, ואל תקנא בעושי עולה - להיות כעושי עולה, ואומר אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. הרי שהפחד שנופל על האדם כשאינו פחד של יראת שמים, אינו אלא פחד פסול שבא מתוך חטאיו של האדם, ולזה נתיירא יעקב מאד.

כג. כמו שנתבאר לעיל בהערה כ' על פי דברי הרמב"ם ז"ל, יעו"ש.

זאת **בטח את עצמו בה' אשר בוודאי יעזור לו^כ, ויחץ את העם וגו' (בראשית שם)** לשני מחנות, והיה בטוח שגם אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, הרי שהמחנה הנשאר בודאי יהיה לפלטה. **וגם עם הישראלי כשיצאו ממצרים, אף ששאלו למשה הרי מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו, ואיך אפשר לצאת כשאנו מלוכלכים בחטא כנ"ל במדרש, מכל מקום** כשאמר להם מרע"ה לצאת **הלכו אחריו** באמונה שלמה ולא שאלו עוד שום שאלות, **כמאמר הכתוב** (ירמיה ב, ב) שהקב"ה אומר לירמיהו הנביא על ישראל קודם שגלו ישראל מעל אדמתם: **זכרתי לך חסד** שעשית עמדי בימי **נעורייך** בתחילת בחירתי בכם כשהוצאתי אתכם מארץ מצרים, **אהבת כלולותיך** האהבה שאהבתי אותך במעמד הר סיני כשהיית ככלה הנכנסת לחופה, ומהו החסד? **לכתן אחרי** באמונה תמימה **במדבר** שממה, **בארץ** שהקרקע שם **לא זרועה** בצמחים ואילנות, ולא הכנתם לכם צידה לדרך, ומרומז בזה גם את גודל האמונה שהאמינו בה' ובמשה עבדו,

שלנו כו', ובודאי שלא התכוונו בזה ח"ו לכפור בה' להכחיש את שליחותו של מרע"ה ח"ו שהרי כתיב 'ויאמן העם', אלא שהיו יראים לנפשם שמא מפני שהם עדיין שקועים ומטונפים בעבודה זרה, ירדפו אחריהם המצרים ויחזירו למצרים, או שימצא אותם איזה רעה אחרת כמו שהיה לשבט אפרים שיצאו קודם זמנם, **הרי שהם גם כן יראו** מחמת הפחד מעוונותיהם^{כד}, ואם כן **מה זה הוא חטא המרגלים** במה **שיראו** לנפשם, ולמה נענשו על זה בעונש חמור כל כך וכן"ל.

יבאר שאם היראה מפני החטא העתיד מביא אותם לעבור על רצון השי"ת הרי זו יראה שקרית, ומכאן החילוק בין היראה של יעקב אבינו ועם ישראל במצרים שעשו באמונה ובטחון את המוטל עליהם ליראת המרגלים שעברו לבן על רצון השי"ת

אכן באמת יעקב אבינו ע"ה, אף שירא לנפשו פן יבא עשו והכהו, ומחמת זה היה ירא שאין לו דבקות אמיתי עם השי"ת כנ"ל, אף על פי כן לא התייאש בעצמו, אלא עשה בכל כחו כדי שיוכל ללחום עמו^כ, ואף שהיה ירא מחטאיו, עם כל

הערות וציטוטים

יראה כזאת על אבינו הזקן, אשר היה באמת צדיק גמור, וירא בתכלית היראה וצורתו חקוקה בכסא הכבוד, למען יבטח בה' בבטחון כזה ויתפלל אליו תפלה כזו על מדרגה כזאת, למען יהיה סימן טוב לבנים בעת שיהיו באמת בשפל המצב ויבינו ערכם כי אין להם מצח להרים ראש להתפלל, יבטחו בשם אלקיו, וישענו באלקים כדרך שעשה יעקב אבינו ע"ה, וע"י הבטחון הזה יוושעו בישועה שלימה. וע"ע שם באריכות באות ה.

כד. כל זה מדבריי רבינו בפרשת החודש אות א ע"ש. ויבואר עוד יותר בהערות להלן.

כה. שהשתמש בכל הכלים שבידו, כמבואר שם בפרשה ובמדרש תנחומא (והובא שם ברש"י בראשית לב, ט) שיעקב אבינו הכין עצמו לדורון לתפילה ולמלחמה. וחילק את מחנהו לשני מחנות, ובזה היה בטוח שמחנה אחת בודאי תנצל מעשו.

כו. עיין היטב מה שכתב רבינו בפרשת וישלח אות א, וז"ל: וכ"ז היה בכוונת ובהשגחת המסבב כל הסיבות שיפול

באמונה, אלא התחכמו בעצמם ולא שמעו מיד לקול ה', ואמרו (יג, לא) כנגד רצון ה' לא נוכל לעלות, ולא הלכו, וזאת היה עיקר החטא שעשו נגד רצון השי"ת^ל, ומה שחששו שמא יחטאו שם, הוא יראה של שקר, כי על מה היה להם לחשוב מה שיהיה אחר כך, והטענה שצריך לירא מחמת כי זה לעומת זה עשה אלוקים שמא יחטאו חלילה אחר כך מחמת גודל הטומאה שיש שם, גם זה אינו נכון, והלא אם לא תשמע כעת לקול ה' אתה עובר

הערות וציגונים

כשירשאל יראו ושאלו "והלא כל מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו?" היתה כוונתם בזה, שכיון שיש בידם חטא של עבודה זרה, הרי בודאי שלא יזכו לעזר עליון, שהרי מי שסר מהדיקות בה', אזי חלילה גם שמירת השכינה נסתלקה ממנו (כמו שנתבאר לעיל מדברי הרמב"ם ועוד). וכיון שכן הרי ישארו תמיד בחטאם, וא"כ איזה גאולה יש בזה, הרי עיקר הגאולה אינה רק בגאולת הגוף אלא גם - ובעיקר בגאולת הנפש, ואם הנפש חבוקה בעבודה זרה איזה גאולה יש כאן, ולמה אתה אומר שהחודש הזה אנו נגאלים? ומשה רבינו השיב אז לישראל: הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בע"ז שלכם, ורבינו יבאר תיכף להלן עומק הכוונה בזה, שאם הקב"ה חפץ בגאולתכם יש לכם להאמין ולבטוח בה' שיגא אתכם גם בגאולת הנפש, אף שעכשיו אינכם מבינים איך תהיה הגאולה. וא"כ למה לא היה יכול מרע"ה להשיב כן גם למרגלים, הלא הם יראו ופחדו מאותו היראה שהיה לישראל בצאתם ממצרים?, והיה יכול לומר להם: הואיל והוא חפץ להביאכם אל ארץ טובה ורחבה, יסלק מאתכם את כל המפרעים?.

ל. מלשון רבינו שכתב שזאת היה עיקר החטא, משמע שהיה עוד דבר בחטא, ונראה שהחלק השני בחטא [שהוא אינו העיקר] הוא כמו שכתבנו, שיעקב אבינו ועם ישראל חששו מעבירות שבידם, (יעקב אבינו הוכיח כן מיראתו לעשו, וישראל הוכיחו ממה שכל מצרים מטונפת מע"ז שלהם) והמרגלים חששו מעבירות שעלולים לעבור, ועל חטא זה של פגם האמונה היה עוד אפשר לעשות תשובה ולכפר, אבל עיקר החטא היינו מה שלא שמעו בקול ה' ומאנו ללכת בדבריו, ועוד המרידו את כל ישראל נגד רצון ה', הוא הגורם שאין להם כפרה, כמו שיוסיף רבינו לבאר להלן.

והלכו אחריו במדבר, אף שהיו יראים מעבודה זרה שבידם^{כי} ולא סרו חלילה מדברי הי"ח.

אבל לא כן היה עם המרגלים^{כט}, ראשית שיעקב אבינו וכלל ישראל יראו מחטאים שכבר יש בידם, ואילו המרגלים חששו מחמת שיראו אולי יחטאו חלילה בארץ לנגד ה', ועוד, שיעקב אבינו וישראל אף שהיו יראים מהחטאים שיש בידם, עכ"ז עשו את רצון השי"ת באמונה שלמה, ואילו המרגלים כיון שהיו יראים שמא יחטאו בעתיד, לכן לא הלכו

כו. להבנת עומק הדברים יש להסמיק לכאן את מה שכתב רבינו במאמריו להגדה של פסח אות כז בביאור שאלת הבן הרשע מה העבודה הזאת לכם, כי מאחר שהוא יודע שלאחר עשיית המצוה הוא יחזור למה שהיה ולא יזכור כלום מהמצוות שעשה והם לא ישיעו עליו להשנות ולהתעלות על ידם, א"כ למה כל העבודה הזאת לכם? והתשובה היא כמאמר הכתוב: 'לכתך אחרי במדבר בארץ לא דרועה' שאף אם לא ידענו אז איך נזכה לצמיחת ישועה לאור גדול, אעפ"כ בטחונו בה' שהוא הזורע צדקות והוא בעצמו מצמיח ישועות, ובבטחון הזה זכינו לאור גדול, ובשעת המצוה צריכים לבטוח בה' כי בודאי נהיה טובים וכשרים כל הימים... וצריך להאמין כי אם הקב"ה גוזר עליו חיים בודאי יהיו חיים שאין בהם בושה וכלימה, ובבטחון הזה בא לו הישועה, ואפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו, ע"ש בהמשך התשובה לרשע, ועיין עוד להלן בביאור הסמוך.

כח. פירוש הכתוב שכתבנו הוא פירושו של רש"י בירמיה שם, ולפי פשוטו עיקר החסד הוא מה שהלכו ישראל באמונה שלמה אחר משה רבינו למדבר שממה ואין צדה לדרך. ורבינו מוסיף בעומק הכוונה הרמוז בזה, שהאמינו במשה שאמר להם לצאת אף שעדיין כל מצרים מטונפת בע"ז שלהם, והואיל והקב"ה חפץ בגאולתם אינו מביט בע"ז שלהם, והיה צריך לזה אמונה גדולה, שהרי ידעו היטב מה היה עם שבט אפרים שיצאו קודם זמנם, כמו שהאריך בזה רבינו בפרשת החודש יעו"ש. וע"ע בהערות להלן.

כט. מכאן ואילך נכנס רבינו לבאר את יסוד החטא והקלקול הנורא של המרגלים עד כדי שלא היה להם שום כפרה על זה ולא נתקבלה תשובתם כאומר. ובתוספת ביאור: הנה

את מצות המלך בעת הזאת בוודאי, וזהו ודאי

מרידה במלכות שמים^{לא}, ואם כן מוטב להיות בספק

שמה יעבור על דבר ה' **לאחר זמן**, מאשר לחטוא

מיד בוודאי^{לב}, אלא בודאי שהחשש של המרגלים

בשקר יסודו, וכמו שיבואר עוד להלן.

מביא ראיה ליסוד הדברים על פי דברי הרר"ב

זי"ע בענין הערמה שהערים הנחש על חוה בחטא

עין הרעת, ועומק הטעות שהטעה אותם בחטא

זה.

וכמאמר פי קדוש ה' מוה"ר שמחה בונם

מפרשיסחא זצללה"ה זי"ע על ענין חטא עין

הדעת, כאשר **טענת הנחש לאם כל חי היא חוה^{לג}**,

שהסית אותה בדברי הבל ושקר, **שאמר לה** (בראשית

ג, ה): ... כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם

כאלקים יודעי טוב ורע^{לד}, היינו שאם לא תאכלי

הערות וציונים

דביקותו ממנו ית', עם כל זאת צריך למהר ולעמוד תיכף ומיד על מעמדו, **"ויש לו להתחרט על כל מעשיו, ולהאמין ברוממות ה' כי הוא משגיח על דבר בהשגחה פרטית, והוא כל יכול, המטיב לרעים ולטובים, וחותר חתירה מתחת כסא כבודו ית' לקבלו בתשובה שלימה, ממקום גבוה הנעלם מהשגת הנבראים, ובכח האמונה הזאת הזאת מעורר זכות אברהם אבינו מדת החסד, להמשיך עליו מדת החסד ממקור החסד לרחם עליו בגלותו"**. וזה היה מעשיהם של יעקב אבינו וישראל בצאתם ממצרים, שאף שהחזיקו בעצמם שהם חטאים רח"ל, עכ"ז לא החזיקו בחטאם, אלא נתחזקו באמונת ה' שהוא כל יכול, ומטיב לרעים ולטובים, והוא בודאי יעזור ויגן וישוע להם, ומתוך אמונה זו חזרו להתדבק בה', וממילא נתפרדו מהם כל פועלי און, ולא יכלו לעשות להם שום רע, אבל המרגלים היו יריאים מן החטא, אבל לא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו, והחזיקו בחטאם והסרת דביקותם בהשי"ת, ולכן מצאתם כל הרעה הזאת. ומכן אתה למד שכל ענוותנותם היתה ענוה פסולה, ולא זי שמרדו בעצמם בה' אלא שהמרידו גם את כל ישראל נגד ה' והכניסו פחד ומורך בלבבם, שיסירו את אמונתם ודביקותם מהשי"ת, ועל כן לא היתה תקנה ורפואה למכותם.

לג. לאחר שאמרה לו שאינה יכולה לאכול מעץ הדעת, כי הזהירים הקב"ה 'כי ביום אכלכם ממנו מות תמותון', והוא הסית אותה בטענה [של שוא ושקר] שלא הבינה היטב את כוונת השי"ת.

לד. ולכאורה על פי פשוטו אינו מובן כלל, לאיזה צורך הם צריכים לדעת מהו טוב ורע, וגם למה קורא לזה 'ונפקחו עיניכם', איזה חכמה יתוסף להם בזה, ואיזה טובה יצמח להם מזה.

לא. המרידה בה' היה במה שלא שמעו בקולו ולא הלכו אחריו בבטחון בלי להבין למה ואיך, אלא רק מחמת שכך צוה השי"ת, זה היה החטא הנורא שלהם, וכמו שאמר כלב אל העם, **"אך בה' אל תמרודו"**, וכדברי רבינו שהבאנו בביאורים אות ט שצריך להאמין כי אם הקב"ה גוזר עליו חיים בודאי יהיו חיים שאין בהם בושה וכלימה, ובבטחון הזה בא לו הישועה.

לב. **כדי להבין היטב את עומק הדברים נקדים**: רבינו זי"ע כותב בפרשת וירא אות ב לבאר מה שאמרו חז"ל באבות (פ"ד מ"ב): **"מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה"** שיש סימן מובהק לאדם לבחון את עצמו על כל מה שהוא עושה, אם הוא דבר טוב או לא. אם הדבר מביאו לתוצאה טובה, לתורה ולתפילה או לקיום מצוות ומעש"ט, ה"ז סימן שמה שעשה הוא טוב, שהרי נגרר מזה דבר טוב, וכן להיפך ח"ו. ובלשונו הקדוש: **"והגעגועים והחשק למצוה אחרת, זה הוא סימן ואות שהמצוה הראשונה היתה בשלימות ובהכנעה כדין תורה.... וזהו הפירוש 'ואחרי תורתך ומצוותיך תרדוף נפשי', היינו אחר עשיית המצוה, תרדוף נפשי לעשות עוד מצוות ומעשים טובים...** אמור מעתה: שאם אנו רואים שהתוצאה של יראת המרגלים הביאה אותם למרוד מעל בה', הרי זה סימן מובהק ביותר שמלכתחילה היו כל מעשיהם שלא כשורה, ולכן נגררו על ידי זה למרוד בגלוי נגד רצון וציווי השי"ת.

ומה לא היה טוב במעשיהם של המרגלים עד שבאו לידי כך? את זה מבאר רבינו בהרבה מקומות, ומלבד מה שכבר הבאנו בהערה דלעיל אות כז ממש"כ בהגדה של פסח בתשובה לבן הרשע שצריכים לבטוח בה' כי בודאי נהיה טובים וכשרים כל הימים... ובבטחון הזה בא לו הישועה, ואפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו. אבל ביתר ביאור מבואר במש"כ במאמרו לסליחות (ועוד הרבה): שגם אם חטא כנגד הקב"ה והפסיק את

ולבל לאכול, רק לשמוע לדברי הקב"ה, ועל
מה שאתה טוען בדבר הבחירה לעתיד, שאם לא
אוכל לא יהיה לי בחירה, **למה לי לדאוג** עכשיו **על**
הבחירה של העתיד, **ועתה אעבור בוודאי על פי**
ה', מוטב בל אשמע לך תיכף, אלא אשמע רק
לקול ה' ולעשות כאשר ציווני, ולא אעבור כמלוא
נימה ח"ו על ציווי ה', אפילו אם **יעבור עלי מה'!**

ומזה יש ללמוד מוסר השכל גדול בעבודת
השי"ת, שלא להתפתות מהיצה"ר כשמראה
ל'אדם את חשבון העתיד שלו, ולא להתרפות כלל'
מעבודת ה' בכל מצב שהוא.

וכן צריך כל איש הישראל, שרוצה לעשות את
רצון ה' ולעבדו בלבב שלם, **לבל להסתכל ולחשוב**
על מה שיהיה אחר כך, אלא יתבונן תמיד **רק על**
הרגע שהוא עומד בו, ולקיים את מה שהקב"ה
ממנו עכשיו, וכמאמר הרבי הקדוש הנ"ל (הרר"ב
זי"ע) **על פסוק** (תהלים לט, ו) **הנה טפחות נתת ימי,**
שהימים של האדם הם **כמו אדם המודד שבעים**
אמה חבלים בידו^ז, אשר לעולם לא יהיו בידו כל

מעץ הדעת, ולא תדעי כלל מהו רע, **לא יהיה לך**
הבחירה, כי לא יהיה לך שום יצר הרע, ותהיי
בזה **כמו מלאך** שאין לו בחירה, וממילא אין לו
גם שכר ועונש, והרי תכלית בריאת האדם הוא
הבחירה (כדלעיל), **לכן לכי אכלי מעץ הדעת**, ועל
ידי זה תשכילי **לדעת** גם את כח ה**טוב** וגם את כח
ה**רע**, **היינו שאז יהיה הבחירה בידך, שתדעי**
גם כן מהרע, ואם אז **אף על פי כן** תעשי רק את
רצון השי"ת **ולא תחטאי**, יהיה בזה יותר נחת רוח
להשי"ת, **ובזה תהיי עוד במדריגה גדולה ועצומה**
יותר **מכאשר עד עתה, כן היה טענת הנחש** אל
חוה בערמה ושקר^ל. **לפי זה** יש להבין אם כן **מה**
היה החטא של אדם וחווה **גדול כל כך**, הרי הם רק
בקשו לעשות יותר נחת רוח להשי"ת? **אלא שהיה**
לה להשיב לו, **הלא** אתה רוצה להביא אותי אל
כח הבחירה בין רע לטוב, והרי **בעת הזאת שאתה**
מפנתי לאכול מעץ הדעת, אשר ציוני ה' (בראשית
ב, יז) **לא תאכל ממנו**, הרי יש כבר **בידי הבחירה**,
אם להתפתות ולשמוע לך, או **לבל לשמוע לך**

הערות וצינונים

(תמיד לב.) מה יעשה האדם ויחיה ימית את עצמו, ופרש"י;
ישפיל את את עצמו. היינו **"שימית את כח עצמיותו וידע**
נמיכות ערכו שהוא כאין וכאפס". ב. ותכלית הענוה היא:
"שיתלהב לבו על ידי זה לעבודת השי"ת, ולא שהענוה
יביאו למרות רצון השי"ת". גם זה מבואר שם באריכות
בדברי רבינו על מאה"כ: וצדיק באמונתו יחיה, שעל ידי תוקף
האמונה שמאמין ברומומות ה' כי לפי יקרת רוממותו מקרב
ומעלה אף את האנשים השפלים והפחותים הוא ממשיך
עליו חיות,.... ואעפ"י שמדת הענוה היא מדה טובה מאד,
מ"מ עיקר התכלית שיעלה אח"כ לגדלות עבודתו, דהיינו
להתבונן בגדלות ה' ולהאמין ברוממותו שהוא מגביה שפלים
עדי מרומם ומקרב הכל לעבודתו ית"ש.

לז. מה שנוקט בדוקא מספר שבעים, כי הנמשל הוא על
חיי האדם, שהם שבעים שנה, כמו שנאמר ימי שנותינו

לה. בשבת שובה אות יא מבאר רבינו מהו ענין התשובה,
ובתוך דבריו מביא את מה שכתב כאן בענין טענת הנחש,
והוסיף קצת יותר ביאור, שטענת הנחש היתה שעכשיו אין
לו יראה טהורה ואמיתית, כיון שאין לו שום בחירה, וכין שכל
מטרת הבריאה היא ליראה את ה', הרי שצריך אתה קודם
להכניס בקרבך את כח הבחירה, ואז לבוא למדת היראה
שלא לחטוא אלא לעשות רק את רצון השי"ת, ע"ש באורך.
לו. כידוע שכל דברי הרבי ר' בונם זי"ע הם עמוקים מאד
ורחבים מני ים, ובודאי שגם בדבריו הק' האלו יש עומק לפנין
מן עומק, ויסודות גדולים בעבודת השי"ת, וחלק מהדברים
מתבאר כאן בדברי רבינו שמבאר כאן שני דברים: א. מהו
ענוה. ב. מהו התוצאה של ענוה. א. ענוה פירושו שהוא מכיר
בשפלות ערכו ודלות כוחו, שאלמלא הקב"ה עוזרו אינו כלום,
כמו שהאריך בזה רבינו בפ' בא אות ה, על דברי הגמרא

אז היא תשובה אמיתית, ויוכל לזכות לתשובה שלמה, אבל לא שיחשוב על זה לעולם, ויזכור תמיד שאין לו לחשוב רק [על] הרגע שעומד בה, ולעשות את המחויב עתה כנ"ל^ט. וזה הוא עיקר חטא המרגלים, שהסתכלו וחשבו על העתיד, ואין בזה שום דבר טוב ומועיל, ואין זה אלא עצת היצר הרע, והראיה לכך, שהרי בשביל ספק שמא יחטאו אחר כך, לא שמעו כבר מעכשיו מיד לדברי הקב"ה, וזהו סימן מובהק שלא היתה כוונתם טובה ונכונה. (כת"ק)

עד כאן דברי רבינו האדמו"ר הזקן זי"ע.

ברם! עדיין הדברים צריכים ביאור. שהרי סוף כל סוף תחילת מעשיהם של המרגלים היה מתוך ענוה, שמחמת זה יראו לנפשם מאד שלא יעמדו בנסיונות, ומדת הענוה היא מדה טובה מכל המדות טובות (אגרת הרמב"ן⁴), והרי מצוה גוררת מצוה, וא"כ איך יצא מתוך דבר שהוא טוב בתכלית דבר רע כל כך שאין כמוהו?

השבעים אמות, ולא נשאר לו בידו לעולם אלא טפח אחד בלבד, שהרי זה שמדד כבר הוא חוץ לידו, ומה שלא מדד הרי עדיין איננו בידו, נמצא שאין לו רק את אותו הטפח שאוחז בתוך ידו בלבד, כן המה הימים מהאדם, יום האתמול מה שעבר כבר אין, ויום המחר מה שעתיד עדיין לא בא^ל, נמצא שאין לו לחשוב לא על מה שעבר עליו, ובודאי שלא על מה שעתיד להיות, אלא יחשוב רק על הרגע שעומד בה, ולקיים את מה שצריך עכשיו לעשות בלי שום חשבון מהעבר או העתיד כלל. ואם יטרידנו יצרו שאינו יכול לגשת כך אל הקודש קודם שיתקן ויכפר על תקוני העוונות מכבר, צריך להתחזק כנגדו בכל כוחו, ולדעת כי לזה יש זמנים מיוחדים, ואחד מהם הוא כמבואר בהאר"י ז"ל (פע"ח שער תיקון חצות פרק ב) על חצות הלילה, שהוא זמן ועת רצון להתעורר אז בתשובה על חטאיו, ורק כאשר מתקן את חטאיו בזמנים המיוחדים להם

הערות וצינונים

פגם בהנה, אזי ביני וביני יקום האויב ורצחו נפש, והעצה בלב לחשוב כעת חשבונות מימים אין חפץ אשר עברו, רק מהעת הזאת יתחזק בעבודת השי"ת, לנצח שונאו העומד [עליו], ולחתות על ראשו גחלי אש מהתלהבות המצוה, ואחר כך כאשר ינצחו וינוח מעצבון, אזי ישתדל לתקן מידותיו ואשר עיוות. וכן הוא מקרא מלא (משלי כט, כה) חרדת אדם יתן מוקש ובוטח בה' ישוגב, ופירש המצודות דוד, שאם יחרד האדם על העבירות אשר עשה עד כה ולא יעשה מצות ומעש"ט יתן מוקש לנפשו, והבוטח בה' ועושה מצות ומעש"ט ואינו מביט על מה שעשה מכבר, רק בוטח בה' שברוב רחמיו יקרבחו ויקבלו בתשובה, הוא ישוגב.

מ. לשון הכתוב: 'והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק, ותורך נוראות ימיך'. פירוש שעיקר תפארתך (של התלמיד) חכם שעליו נאמר מזמור זה) יהיה כאשר תצליח ותרכב בראש להלחם במלחמתה של תורה, על דבר אמת של תורה [להורות

בהם שבעים שנה. וכבר הבאנו בהערה הקודמת שכל דברי הרר"ב עמוקים מאוד, ועל האמירה הזאת המובא בספר 'קול שמחה' מסיים שם 'והבן הדברים כי עמוק הוא מאד', ורבינו למד מדבריו הק' הרבה יסודות בעבודת ה', וכאן מבואר אחד מהם, ובקונטרס ישמח ישראל המבואר פרשת אמור הארכנו הרבה בזה, קחנו משם וירווח לך.

לח. ובפרשת אמור כתב רבינו שאפילו אותו היום ההוא אינו לגמרי בידו, כיון שכל רגע מאותו היום שעבר כבר אינו, והעתיד עדיין, ואין לו אלא אותו הרגע שעומד בו [בבחינת 'לרגעים תבחננו'], וזה שכתב כאן רבינו שאין לו אלא לחשוב על אותו הרגע שעומד בה.

לט. ענין זה מבואר היטב באריכות בדברי רבינו בפרשת וישב אות א, ובתוך דבריו כתב בלשונו הקדוש: אכן לפי דברינו הנ"ל אתי שפיר שכאשר ירא ויתחיל לדאוג ולתקן מדותיו אשר

השי"ת, כי אז אינו מתחשב כלל ברצון ה', ואינו מבטל את רצונו מפני רצון ה', ואין בזה אפילו שמץ של ענוה, אלא כל כולו גאווה שפלה המלוּבשת באיצטלאל של ענוה, ולכן החמיר המקום כל כך בענשם, ולא נתן להם שום דרך של תשובה.

לפי"ז יבאר דבר פלא שכתוב בתר"י שמשנה רבינו הוסיף אות י' לשמו של הושע, בגלל שראה שיש בו מדרת ענוה, וצ"ב למה צריך לשנות את שמו בגלל מדרת ענוותנותו, וגם למה הוסיף לו דוקא אות י':

וזה שמבואר בתרגום יהונתן (יג, טז) כד חמי משה ית ענותנותיה וכו', היינו כשראה משה רבינו את ענותנותיה דיהושע, שהוא נוטה מטבעו להיות נכנע ושפל בעצמו, **היה ירא לבל ילכד גם הוא ברשת המרגלים בענוה פסולה^{מב}**, לכן הוסיף **לו אות יו"ד, כנודע שהאות יו"ד שבשם הוי"ה ברוך הוא מרומז לחכמה (זוה"ק ח"ג רנח.)**, ולכן

לזה בא רבינו ומוסיף ביאור בדברי אביו הרה"ק זי"ע, ולפי זה יבאר גם את ענין התפילה שהתפלל משה רבינו על יהושע, ויורה הוראה גדולה למעשה בזה.

וביאור הענין איך יצא למרגלים קלקול גדול כזה, **אף כי המרגלים החזיקו עצמם לענוים, כי יראו מאוד לנפשם**, שאין בכוחם לעמוד בנסיון הקשה שיהיה להם בארץ ישראל, ואמנם נראה שזה בא מתוך גודל יראת שמים שלהם, אך באמת אינו כן, אלא זה היה ענוה פסולה, וענוה צדק כתיב (תהלים מה, ה)^מ והוא בא ללמד שהענוה צריכה להיות על פי צדק ואמת, והסימן לדעת מהו ענוה אמיתית, **כי עיקר הכנעה וענוה הוא**, רק אם הענוה מביאו שיתלהב לבו על ידי זה לעבודת השי"ת מתוך התבטלות אמיתית, והיינו שאינו מתחשב כלל עם מה שהוא חשוב או מרגיש, אלא עושה רק כדי למלאות רצונו ית"ש^{מא}, ולא שהענוה יביאו למרות רצון

הערות וצינונים

והולך בצדק או לא, כמו שמבאר רבינו להלן.
 מג. כידוע שהעשר ספירות וארבע עולמות של אבי"ע נרמזים בד' אותיות שם הוי"ה ב"ה, כי אור השי"ת מאיר בהם בבחינה מיוחדת על ידי ד' אותיות השם הוי"ה ב"ה, אות יו"ד מאיר בחכמה, וקוצו של יו"ד בכתר, אות ה"א ראשונה בבניה, אות וא"ו בתפארת [שכולל בו כל ה' קצוות חג"ת נה"ל] ואות ה"א אחרונה במלכות. [והביאור לענין החכמה הרומז לספירת החכמה, כי אות יו"ד שונה משאר האותיות, שאות יו"ד הוא נקודה בלבד בלי ציור, ולכן מרמז על ספירת החכמה, כי גם החכמה היא נקודה כללית במח שעדיין לא נתפשט לפרטים ופרטי פרטים, והגם שהיו"ד הוא נקודה בלבד, מכל מקום יש בה איזה ציור, אבל הקוץ שעל היד אין לו אפילו ציור של נקודה, ולכן מרמז על מדרגה שלמעלה מהחכמה, שהיא כתר, בחית רצון העליון]. וע"ע במאמרי סוכות אות יט שאות יו"ד היא יראה, וזה שייך גם כן לענינו ע"ש.

כהלכה], וענוה צדק - מתוך ענוה אמיתית. הרי שיש ענוה שאינה אמיתית, כלומר אף שכלפי חוץ נראה האדם ענו ושפל ברך, מכל מקום אין זה ענוה של אמת אלא שקר, ורבינו מבאר מהו הסימן לזה אם הוא ענוה אמיתית או לא.

מא. דבר זה כתוב באריכות בדברי רבינו במאמרי חנוכה אות כז, ושנוי בפרשת פרה אות א, ומשולש במאמרי פסח אות קג. ויסודתם בהררי קודש בדברי המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע שאש מחפשים באפר, [בל"א, ווי געפינט מען פייער און אש] שמתוך האפר מוציאים אש להבה - שלהבת קודש, וע"ע באורך בליקוטים ד"ה רב אשי עביד הילולא, ואכמ"ל.

מב. כי מתחילה קשה מאוד להבחין ולהבדיל בין ענוה טובה וענוה פסולה, ורק מהתוצאה של המעשה אפשר לראות בגלוי את מדת הנוה מה היא, אם טובה או רעה, אבל מתחילה צריך הרבה עיון והתבוננות לראות אם מכח הענוה הוא מתחזק

הוסיף לו דוקא אות י' שבזה הכניס בו כח החיות דקדושה, כמאמר הכתוב **'והחכמה תחיה בעליה'** (קהלת ז, יב), והחיות בא גם מכח האמונה, **וכמו שכתב הרמב"ן** (אמונה ובטחון פרק א) **אמונה וחכמה ממקום אחד יהלכו^{מז}**, כי כמו שעל אמונה נאמר שהיא מחיה את בעליה, כך גם **באמונה כתיב** (חבקוק ב, ד) **וצדיק באמונתו יחיה**, שמכח האמונה הוא מקבל חיות מחדש, שאף שידוע ומכיר את שפל מצבו, מכל מקום הוא מתלהב לעשות בשמחה את רצון הבוית"ש, מתוך אמונה שכך רוצה ממנו השי"ת, ולכן הוא מבטל את רצונו לרצון ה', **היינו שיאמין בהכנעתו כי הוא באמת אין לו שום כח ויכולת**, אבל **הבורא ב"ה כל יכול, ומאשפות דלותו ירוממו**, ויתחזק על ידי זה לעשות רצונו ית"ש **ויבטח בה' כי הוא יעזור לו** ולא להיפך ח"י^{מה}.

גודל כוחה של אמונה בה' שגם במקום שאין לו כבר שום עתה ותבונה, אבל הקב"ה הוא כל יכול, ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם.

וזהו התפילה שהתפלל משה על יהושע, קה **יושיעך מ'עצת המרגלים'** (סוטה לד:), ולכאורה יש להבין מהו הלשון 'עצת' איזה עצה היה להם? והפירוש בזה הוא, **כי המה המרגלים נאצו** במעשיהם את **'עצת עלין^{מז}**, היינו את רצונו יתברך שמו, ולשמור לעשות ולקיים את כל מצוותיו, ועוד, למה נקרא רצונו ית' בלשון 'עצת ה', **כי האדם צריך לידע כי הבורא ב"ה כל יכול** ואינו צריך לעצות מן האדם, כי **יש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם^{מז}**, ולכן גם במקום שרואה שמצד עצמו אין לו שום דרך ועצה איך להתקרב אל ה', מכל מקום צריך להתחזק ולעשות את שלו,

הערות וציגונים

מז. במאמרי פסח אות קלה מביא רבינו את דברי הרבי ר' **בונם מפשיסחא** זי"ע בענין זה: "...מאמר מורן רשכבה"ג מו"ה ר' שמחה בינם צללה"ה מפשיסחא זי"ע ועכ"י, על מאמר חז"ל (פסחים ק"ח). קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דהנה אצל הים לא עלה על דעת שום אחד מישראל אשר יקרע להם הקב"ה הים ויעברו בתוכו בחרבה, רק לכל אחד מישראל ה' אופן אחר להישועה, וה' הושיעם בישועה כזאת אשר לא עלה על לבם כלל, כן הוא בענין הפרנסה, שהקב"ה זן ומפרנס לאיש מהאופן אשר לא עלה על לבו מעולם, **וכמו כן בענין פרנסת הנפש, כאשר האדם הוא שפל בעיניו ויודע מך ערכו, ואינו יודע באיזה אופן יבא להתפלל לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כי הוא מלא עונות ופשעים, ולבו נשבר בקרבו, אז בעת ההיא יקשב ה' וישמע לקול תפילתו, ובתפילה כזו חפץ ה', וכדכתיב** (תהלים נא, יט) **זבחי אלקים רוח נשברה**.

מח. בא ליישב למה צריך לומר 'בצר להם', הלא זה ברור שכל צעקתם הוא מתוך הצרה שלהם, כמבואר שם בכל אחד מהארבעה דברים המוזכרים שם, ולמה צריך לחזור

מד. ולעניינו בא לומר בזה, ששניהם הם מקור חיות לאדם, כי החכמה תחיה וכן צדיק באמונתו יחיה, והיינו שנכנס בו חיות דקדושה, לעבודת השי"ת בהתלהבות גדולה ויתירה. מה. לפ"ז מובן שפיר למה חשש מרע"ה כל כך על ענותנותו של יהושע, כיון שהיה ירא שברוב ענותנותו יביאהו היצה"ר לענוה פסולה, ורמז לו באות י' שיתחזק באמונה להתבונן בגדלות ה' ולהאמין ברוממותו שהוא מגביה שפלים עדי מרום ומקרב הכל לעבודתו ית"ש, ובאמונה זאת ימשיך עליו חיות ולא יפול ברשת היצה"ר שכאשר הוא רואה שאדם מתהלך במדת ענוה מביאו לענוה פסולה, ובתפילה נוחא ליה דליקני (לשון רבינו בפי' בא אות ה).

מו. ניאצו פירושו ביזוי - שביזו את עצתו של הקב"ה שהוא עליון, והענין הוא כי כל המצות נקראים בשם "תרי"ג עיטין" היינו תרי"ג עצות, שכל המצוות הם עצה נאמנה של הקב"ה שתכליתן להביא את האדם לקרבת אלקים, ולתיקון ושלמות האדם, ולכן כאשר המרגלים הלכו אחר שרירות לבם, ולא הלכו בעצת ה', זה נקרא 'עצת המרגלים', ובזה הם ניאצו - וביזו את עצתו ורצונו של הקב"ה.

והקב"ה יעזור לו ויגביהו משפל מצבו. **וזהו מאמר הכתוב** (תהלים קז, ו) **ויצעקו אל ה' בצר להם^{מח}, ר"ל שרק כאשר ידעו כי מצדם אין להם כלום ושום עצה, רק שיצעקו אל ה' הרחמן מתוך אמונה**

שהקב"ה כל יכול, ויש לו עצות לכל^{מט}, ואז בודאי יזכו 'ממצוקותיהם יושיעם' (שם), **כי אמונה יש בו כח המשכה^נ, ועל ידי האמונה הוא ממשיך על עצמו את הישועה^{נא}.**

הערות וציורים

ולומר בכל מהם שצעקו בצר להם?.

מט. **בצר להם** פירושו ההכרה שאין לו לאדם שום עצה ותבונה נגד ה', כי כל עוד שיש לאדם עצות אינו בטל לעצת ה', והוא סומך על עצתו, וכמו שאמר הרה"ק מרדכי זי"ע על ה' (תהלים יג) 'עד אנה ה' תסתיר פניך ממני...עד אנה אשית עצות בנפשי', שכל זמן שהאדם חושב שיש לו עצות, הקב"ה מסתיר פניו ממנו, ונותן לו שישדר את עצמו עם עצותיו, ורק כאשר האדם צועק **בצר לו** בלי שום עצות משלו, אלא מתבטל כל כולו לעצתו של הקב"ה אז, ורק אז 'ממצוקותיהם יושיעם', ועל ולמה הוא צועק אל ה', כי הוא מאמין בו שפאליו בשפל מצבו הקב"ה מגביה שפלים עדי מרום. ועי' מש"כ רבינו בפי' נח סוף אות ג' אין זוכים לאמונה כזאת.

נ. כידוע בספרי רבוה"ק ובכל ספרי החסידות, כי אמונה הוא מלשון הכתוב 'יהי אומן את הדסה' כי אמונה יש בו כח המשכה, ורבינו מאריך בזה בכמה מקומות, ואין כאן מקום להאריך בזה, ובפרשת נח סוף אות ג' נותן רבינו עצה נאמנה אין לבוא לאמונה זו, והוא בביאורים ע"ש.

נא. בפרשת נח מבאר רבינו מה היה גודל החטא שלהם דור המבול, ומה יש לנו ללמוד מזה, והוא ממש כעין מה שכותב כאן על המרגלים, [וכן הוא האמת שלשניהם לא הועיל התשובה], וזלה"ק: ותשחת הארץ לפני האלקים, היינו כמבואר בסידור הארז"ל (בקדושת אסתר) עע הפסוק (ישעי' כו, ד) בטחו בה' עדי' עד', היינו ששם הבטחון הוא גימטריא ע"ד, אכדט"ם, הם האותיות שלפני האלקים, וזה הוא שם המיתוק הממתק לכל הדינים משם אלקים, וזה הוא ג"כ שם שזוכין ע"י לתשובה, כמבואר ג"כ בסידור הארז"ל (כפי התשובה) בפי' (דברים ל, ב) ושבת ע"ד ה' אלקיך, היינו שבבטחון יוכל כל אדם לזכות לתשובה, וכמאמר חז"ל אפי' רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו, והם דור המבול פגמו במדת הבטחון, וזה ותשחת הארץ לפני אלקי', באותיות

שלפני אלקים, ולכן לא זכו לתשובה, כי לא בטחו בה' אשר יוכל בחסדו ית' לעזור להם שיוכלו לשוב בתשובה שלימה, אף שפגמו באוב"ק, אעפ"כ ה' להם לבטוח בד' ובחסדו כי יעזרם, לבלתי ידח ממנו נדח, ובדיבורי אמת נעשה התיקון לפגם הזה, כי ברית הלשון מכון כנגד ברית המעור, והם הרבו לפשוע באמרם שאין להם תשובה ע"ז, ועוד הוסיפו סרה לדבר כזב, ומעשיהם כזב בלא אמת, ולא בטחו בה' ולפיכך נאבדו מן העולם, אבל נח בטח בה' ובישועתו, ובכח הבטחון המתק הכל, בשם הבטחון, וזכה לתשובה ולשום שארית בארץ ולהחיות כל העולם. **מזה יראה כל האדם לחזק את עצמו במדת הבטחון בכל הענינים, הן בעניני עוה"ז והן בעניני עוה"ב, עבדות הבור'ה, אף אם יודע בעצמו שמכך רגלו ועד ראשו אין בו מתום, ומלוכלך ומטונף בכל מיני טינופים, ומה גם בחטא המר הזה, אעפ"כ יבטח בה' כי אין חקר לגדולתו, ובזה יזכה לתשובה שלימה, ולהמתק כל הדינים השורין עליו לרחמים וחסדים, ומעבירות יעשו זכיות, ועוד יוכל להתוודע ולעשות נחת רוח ליוצרו.**

וכאן נותן רבינו גם עצה נאמנה מה שיש לעשות בזה: ובאמת כמו שמבואר בס' האמונה והבטחון (ריש פ"א) שקודם הבטחון צריך להיות מאמין באמונה שלימה בהבית' ש' ואחריו יהי' הבטחון, לפי שאין אדם בוטח אלא במי שנאמין שיכולת בידו למלא שאלתו, ואז יהיו צמודים יחד האמונה והבטחון, **והעיקר הדרך והעצה לאמונה היא הכנעה ושפלות, לבל להיות חכם בעיני עצמו, ולדמות ח"ו בשכלו כי את אשר אינו יודע ומבין בשכלו לא יבין שום איש, כי מי גדול ממנו, ממילא אם חושב כן לא יאמין בשום דבר שאינו מבין בשכלו הגס, וממילא לא יאמין בהשי"ת, שהוא טמיר ונעלם ובלי חקר, אבל מי שהוא שפל בעיני עצמו זוכה לאמונה, כי מאמין אשר דבר שאינו מבין הוא מחסרין שכלו. וממילא אילו ה' בדורו של אברהם אבינו ע"ה ה' בא לידי אמונה ובטחון מחמת הביטול והשפלות.**

תמצית המאמר

ויצעקו אל ה' בצר להם – שידעו כי מצדם אין להם כלום, רק שיצעקו אל ה' הרחמן, וממציקותיהם יושעים – כי אמונה ממשיך הישועה.

ממנו, היינו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולזה הבחירה בדינו, ומי יוכל לעמוד על עצמו, כן היה טענתם.

ואף שגם יעקב אבינו ע"ה שהיה בחיר האבות, והקב"ה הבטיחו והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך, ואפי"כ נתיירא ואמר קטונתי מכל החסדים, שירא לנפשו אולי יגרם החטא. כי באמת כן הוא, מה שהקב"ה הבטיח לו 'והנה אנכי עמך' ושמרתיך וגו', הוא רק באופן שכתוב ה' עמכם בהיותכם עמו וגו', שכאשר האדם דבוק בה' ולא יסור ממנו, אז הקב"ה עמו, אבל חלילה אם האדם יסור מהדביקות, אזי חלילה גם שמירת השכינה נסתלקה ממנו, וזה היה יראת יעקב אבינו ע"ה, גם מיד שיצאו ישראל ממצרים יראו לנפשם, כמבואר במדרש רבה (שהש"ד כב), על פסוק (שה"ש ב, ח) קול דודי הנה זה בא, אמרו ישראל למשה רבינו ע"ה, האין אנו נגאלים, וכל מצרים מטונפת מעבודה זרה שלנו כו', הרי שהם גם כן יראו, ומה זה הוא חטא המרגלים שיראו, וכנ"ל.

אבל יש חילוק גדול בין כל זה ובין המרגלים, כי יעקב אבינו ע"ה, אף על פי שירא לנפשו פן יבא עשו והכהו, עשה בכל כוחו ללחום עמו, ובטח בה'

יש להתבונן ולהבין היטב את ענין החטא הגדול של המרגלים, מה הוא. הרי אמרו את האמת שהיא זבת חלב ודבש היא. וגם מה שאמרו ארץ אוכלת יושביה היא, הרי באמת ראו כן, אלא שלא הבינו כוונת הקב"ה שעשה כן לטובתם, וגם מה שאמרו חז"ל שהמרגלים דברו כביכול כלפי מעלה ואמרו כי חזק הוא ממנו, גם זה אי אפשר לפרש כפשוטו, שראשי אנשי בני ישראל דור דעה, יאמרו חלילה דברים זרים כאלו. ואף שבדודאי חטאו מאוד בכל מעשיהם, אבל למה הקפיד הקב"ה כל כך עליהם עד שננעלה בפניהם שערי תשובה, ולא הועילה תפילתו של מרע"ה עליהם, ותיכף ומיד באו על ענשם?

ומבאר רבינו אדמוה"ז זי"ע, שאמנם הם אמרו טובה הארץ מאוד, אבל הוסיפו לומר 'אפס כי עז העם', ונתכוונו לומר בזה כי אף שבאמת יש שם רוח הקדושה עד מאוד, אפס זה לעומת זה, יש שם רוח הטומאה עד מאוד רח"ל, ולזאת אם נהיה אנחנו דבוקים בה' תמיד, אזי טובה הארץ מאוד, אבל חלילה אם נסור מה' חלילה אפס מה, אזי חלילה נוכל להתפס ברשת הסטרא אחרא רח"ל, ולזאת יראו מאוד לנפשם, ולזה אמרו כי חזק הוא

שאין לו רק הטפח שאוחז בתוך ידו, כן המה הימים מהאדם, מה שעבר אין, ומה שעתיד עדיין לא בא, נמצא שאין לו לחשוב אלא על הרגע שעומד בה. ועל תקוני העוונות מכבר, יש זמנים מיוחדים, כמו חצות הלילה, שהוא זמן ועת רצון להתעורר אז בתשובה על חטאיו, אבל לא לעולם, ותמיד אין לו לחשוב רק [על] הרגע שעומד בה, וזה הוא עיקר חטא המרגלים, שבשביל ספק שמא יחטאו אחר כך, לא שמעו מיד לדברי הקב"ה. עד כאן מדברי האדמו"ר הזקן זי"ע.

ומוסיף רבינו בביאור הענין, אף כי המרגלים החזיקו עצמם לענוים, כי יראו מאוד לנפשם, אך זה היה ענוה פסולה, וענוה צדק כתיב, כי עיקר הכנעה וענוה הוא שיתלהב לבו על ידי זה לעבודת השי"ת, ולא שהענוה יביאו למרות רצון השי"ת. וזה שמבואר בתרגום יונון כד חמי משה ית ענותנותיה וכו', היינו כשראה ענותנותיה דיהושע, היה ירא לבל ילכד ברשת המרגלים בענוה פסולה, הוסיף לו אות יו"ד, כנודע שמרומז לחכמה, והחכמה תחיה בעליה, וכמו שכתב הרמב"ן אמונה וחכמה ממקום אחד יהלכו, כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה, היינו שיאמין בהכנעתו כי הבורא ב"ה כל יכול, ומאשפות דלותו ירוממו, ויבטח בה' כי הוא יעזור לו.

וזהו שאמר מרע"ה ליהושע קה יושיעך מעצת המרגלים, כי המה נאצו עצת עליון, כי האדם צריך לידע כי הבורא ב"ה כל יכול, ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם. וזהו מאמר הכתוב ויצעקו אל ה' בצר להם, ר"ל שידעו כי מצדם אין להם כלום, רק שיצעקו אל ה' הרחמן, וממצוקותיהם יושיעם, כי אמונה ממשיך הישועה.

אשר בוודאי יעזור לו, ויחץ את העם וגו'. וגם עם הישראלי כשיצאו ממצרים אף ששאלו למשה כנ"ל במדרש, מכל מקום הלכו אחריו, כמאמר הכתוב זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, ולא סרו חלילה מדברי ה'. אבל המרגלים, מחמת שיראו אולי יחטאו חלילה בארץ לנגד ה', לא שמעו מיד לקול ה', ואמרו לא נוכל לעלות, ולא הלכו, וזה היה עיקר החטא, כי מה היה להם לחשוב מה יהיה אחר כך, שמא יחטאו חלילה אחר כך, והלא אם לא תשמע כעת לקול ה', אתה עובר את מצות המלך בעת הזאת בוודאי, מוטב להיות בספק לאחר זמן, מלחטוא מיד בוודאי. וכמאמר מוה"ר שמחה בונם מפרשיסחא זצלה"ה זי"ע על טענת הנחש לאם כל חי היא חוה, שאמר לה אם לא תאכלי מעץ הדעת לא יהיה לך הבחירה, כי לא יהיה לך שום יצר הרע, כמו מלאך, לכי אכלי מעץ הדעת, לדעת טוב ורע, היינו שאז תהיה הבחירה בידך, שתדעי גם כן מהרע, ואף על פי כן לא תחטא, ובזה תהיי עוד במדריגה גדולה ועצומה מכאשר עד עתה, כן היה טענת הנחש, אלא שהיה לה להשיב לו, הלא בעת הזאת שאתה מפתני לאכול מעץ הדעת, אשר צונוי ה' לא תאכל ממנו, יש בידי הבחירה לבל לשמוע לך ולבל לאכול, רק לשמוע לדברי הקב"ה, ועל הבחירה לעתיד, למה לי לדאוג על העתיד, ועתה אעבור בוודאי על פי ה', מוטב בל אשמע לך תיכף, יעבור עלי מה.

וכן צריך כל איש הישראל, לבל להסתכל ולחשוב על מה שיהיה אחר כך, רק על הרגע שהוא עומד בו, וכמאמר הר"ר זי"ע על פסוק הנה טפחות נתת ימי, כמו אדם המודד שבעים אמה חבלים בידו,

הוראה למעשה בעבודת ה'

- א. בשעת המצוה צריכים לבטוח בה' כי בודאי נהיה טובים וכשרים כל הימים... וצריך להאמין כי אם הקב"ה גוזר עליו חיים, בודאי יהיו חיים שאין בהם בושה וכלימה, ובבטחון הזה בא לו הישועה, ואפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו (ביאורים אות ט).
- ב. צריך כל איש ישראל, לבל להסתכל ולחשוב על מה שיהיה אחר כך, רק על הרגע שהוא עומד בו, ולעשות את רצון הבורא ית"ש מה שהוא רוצה ממנו עתה, ועל תיקוני העוונות מכבר, יש זמנים מיוחדים, כמבואר בהאר"י ז"ל על חצות הלילה, שהוא זמן ועת רצון להתעורר אז בתשובה על חטאיו, אבל לא לעולם, ותמיד אין לו לחשוב רק [על] הרגע שעומד בה.
- ג. תכלית הענוה היא: "שיתלהב לבו על ידי זה לעבודת השי"ת, ולא שהענוה יביאו למרות רצון השי"ת". וצדיק באמונתו יחיה, שעל ידי תוקף האמונה שמאמין ברוממות ה', כי לפי יקרת רוממותו, מקרב ומעלה אף את האנשים השפלים והפחותים, הוא ממשיך עליו חיות, ואעפ"י שמדת הענוה היא מדה טובה מאד, מ"מ עיקר התכלית שיעלה אח"כ לגדלות עבודתו, דהיינו להתבונן בגדלות ה' ולהאמין ברוממותו, שהוא מגביה שפלים עדי מרום ומקרב הכל לעבודתו ית"ש.
- ד. האדם צריך לידע כי הבורא ב"ה כל יכול, ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם. וכשיודע כי מצדו אין לו כלום, רק שצועק אל ה' הרחמן, בצר לו - בלי שום עצות משלו, אלא מתבטל כל כולו לעצתו של הקב"ה, ועל מה ולמה הוא צועק אל ה', כי הוא מאמין בו שאפילו בשפל מצבו הקב"ה מגביה שפלים עדי מרום, רק אז ממצוקותיהם יושיעם, כי אמונה ממשיך הישועה.
- ה. כל אדם צריך לחזק את עצמו במדת הבטחון בכל הענינים, הן בעניני עוה"ז והן בעניני עוה"ב, עבדות הבוה"ה, אף אם יודע בעצמו שמכף רגלו ועד ראשו אין בו מתום, ומלוכלך ומטונף בכל מיני טיגופים, ומה גם בחטא המר הזה, אעפ"י יבטח בה' כי אין חקר לגדולתו, ובזה יזכה לתשובה שלימה, ולהמתיק כל הדינים השורין עליו לרחמים וחסדים, ומעבירות יעשו זכיות, ועוד יוכל להתרומם ולעשות נחת רוח ליוצרו (ביאורים אות טו).
- ו. וקודם הבטחון צריך להיות מאמין באמונה שלימה בהביות"ש ואחריו יהי' הבטחון, לפי שאין אדם בוטח אלא במי שמאמין שיכולת בידו למלא שאלתו, ואז יהיו צמודים יחד האמונה והבטחון, והעיקר הדרך והעצה לאמונה היא הכנעה ושפלות, לבל להיות חכם בעיני עצמו, ולדמות ח"ו בשכלו כי את אשר אינו יודע ומבין בשכלו לא יבין שום איש, כי מי גדול ממנו, ממילא אם חושב כן לא יאמין בשום דבר שאינו מבין בשכלו הגס, וממילא לא יאמין בהשי"ת, שהוא טמיר ונעלם ובלי חקר, אבל מי שהוא שפל בעיני עצמו זוכה לאמונה, כי מאמין אשר דבר שאינו מבין הוא מחסרון שכלו (כנ"ל).

בית המאמר

מעשיהם של צדיקים

א

טובה הארץ מאד מאד.

לשכנו תדרשו ובאת שמה.

ובדמים ובלקחתן כאחד, ועומק הענין בזה הוא על פי מה שכתב בהיכל הברכה **להרה"ק מהרי"א מקאמרנא זי"ע** (פרשת בחוקותי דף רצה.) בשם **הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע**, כי מלת **'עזאזל'** נוטריקון: ז'ה ל'עומת ז'ה ע'שה א'לקים. והכוונה בזה, שהרי אמרו בגמ' (סוכה נב.) כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, כי הקב"ה מסר את הבחירה ביד האדם, לבחור בטוב או ברע, וא"כ מוכרח שיהיה היצ"ט והיצה"ר שוה בשוה, כדי שתהיה באמת הבחירה ביד האדם.

וכן כתב **הרמ"ק** בספרו פרדס רמונים (שער כה פ"א): ראוי לנו לדעת כי גם את זה לעומת זה עשה האלקים, כי כמו שיש צד הקדושה והטהרה והצדקה והיושר וטוב... כן יש צד הקליפה שהיא הטומאה הרצוצה שהיא הקטרוג, ומצדה המשטין ומעוות את האדם מדרך הישר אל דרך לא טוב.

ועל ענין זה כתב **הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע** בספרו צדקת הצדיק (סימן רמח) יסוד גדול ונפלא בעבודת ה', וז"ל: **עיקר האדם הוא החשק**

רבינו מבאר את דברי המרגלים שבאו בטענה ואמרו אשר באמת טובה הארץ מאוד, אפס כי עז העם, היינו שבאמת יש שם רוח הקדושה עד מאוד, אפס זה לעומת זה, יש שם רוח הטומאה עד מאוד רח"ל, ולזאת אם נהיה אנחנו דבוקים בה' תמיד, אזי טובה הארץ מאוד, אבל חלילה אם נסור מה' חלילה אפס מה, אזי חלילה נוכל להתפס ברשת הסטרא אחרא רח"ל, ולזאת יראו מאוד לנפשם, ולזה אמרו כי חזק הוא ממנו, היינו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולזה הבחירה בידינו, ומי יוכל לעמוד על עצמו, כן היה טענתם.

רבינו מבאר מה היה טעותם של המרגלים בענין זה, עיין על זה בבית המאמר להלן אות ב. ונקדים כאן שני ענינים, א. ענין הבחירה. ב. מעלת ארץ ישראל.

א. הנה במשנה ביומא (סב.) תנן: שני שעירי יום הכיפורים מצותן שיהיו שניהן שוין במראה בקומה

לעשות בארץ ישראל, אבל לא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ודוקא שם, הוא המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, ולהגיע אל המדרגות העליונות שבקדושה ודבקות ה', אלא שצריך לעורר לזה את הרצון שבקדושה, וכפי כמה שיהיה **לשכנו תדרשו** כך יהיה ההשגה של **ובאת שמה...**

אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם.

בגמרא חגיגה (ה:): אמרו על הפסוק (דברים לא-יח): 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא', אמר רב יוסף, [אפילו בזמן שהקב"ה מסתיר פניו מישראל] עדיין ידו נטויה עלינו, שנאמר (ישעיה נא, טז) ובצל ידי כסיתיך. ועל כך מספרים לנו חכמינו ז"ל מעשה נפלא על חכמתו של התנא רבי יהושע בן חנניה, שהיה נוהג להתווכח עם אפיקורסים שונאי ישראל בפני קיסר רומי, באחד הויוכחים היה הנושא בענין הדרש של רב יוסף, וכך מסופר שם [בתרגום לשון]: רבי יהושע בן חנניה עמד ליד הקיסר, ולמולו עמד אפיקורס שהתגרה בו בלי אומר ודברים אלא סובב את פניו מרבי יהושע, בכך רמז לו שהקב"ה כביכול סובב את פניו מישראל, ככתוב 'ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא'.

רבי יהושע הבין היטב את כוונתו, והשיב לו גם ברמז על ידי שנטה את ידו כלפי מעלה, בכך רמז לו כי אפילו בהסתר הגלות עוד ידו של הקב"ה נטויה עלינו. אבל האפיקורס לא הבין כלל מה שרבי יהושע רומז לו בזה.

כאשר ראה הקיסר את חילופי הרמזים ביניהם, הבין שהיה כאן ויכוח על היהודים, אך לא הבין מהו הויוכוח. ולכן ציוה הקיסר לאפיקורס שימתין בחוץ,

שבבלבו, שבו הוא יתרונו על המלאכים, והוא החשק הנקרא יצר טוב ויצר רע, כי כאשר הוא מגביר חשקו לטוב הרי זה טוב, ואם לא הרי זה רע... ואמרו חז"ל כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, "כי גדלות האחד על חברו הוא רק כפי גודל החשק שלו לטוב", דהיינו כח היצר, כי יצר טוב ויצר רע אחד, זה לעומת זה עשה אלקים בשני חללי הלב, כפי החשק שבבלבו בימין לטוב כן בשמאל לרע, ולכן היצר רע גם גדול. עוד כתב שם (סימן מח): "כל אחד ידע, שבמה שיצרו תוקפו ביותר, הוא כלי מוכן לאותם דברים ביותר להיות נקיים וזכים אצלו, ובדברים שהרבה לפשוע בהם, ידע שהוא כלי מוכן להיות דייקא באותו דבר נקי ובר לבב..."

בזה יש להבין למה בעבודת הקודש של שני השעירים היו צריכים שיהיו שניהם שווים בדיוק רב, כי ביום הכיפורים כאשר יהודי רוצה לשוב בתשובה אמיתית, וחרטה על העבר וקבלה על העתיד, יתחמץ ללבבו ויאמר, כמה קשה היא המלחמה כנגד כח הרע, שבקרבי, ואיך אוכל לכבוש הר גבוה כזה, לזה מעמידים את שני השעירים שווה בשווה, ומראים לעין כל, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ואדרבה אם כח הרע שלך גדול כל כך, הרי זה הוכחה גדולה שיש לך לעומת זה כח טוב ועצום מאד מצד הקדושה, ובאמונה זאת לוקחים את השעיר הנושא עליו את עוונות בני ישראל לעזאזל המדברה, להורות שבכח האמונה ותוקף הרצון שבקדושה, ימחו כל העוונות, ואפילו - ובדוקא שכבר הרבה לפשוע כל כך יזכה להיות כלי מוכן להיות בזה נקי ובר לבב...

וזה היתה הטעות הגדולה של המרגלים שראו רק את מלחמת הקודש הקשה שיהיו צריכים

כאמור, זו היתה הטעות הגדולה של המרגלים שלא האמינו בה' ולא בטחו בישועתו, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ודוקא שם, הוא המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם, ולהגיע אל המדרגות העליונות שבקדושה ודבקות ה', כי לעולם לא תהיה המלחמה אלא שוה בשוה.

ארץ אשר אבניה יהלומים.

לפני נסיעת הרה"ק בעל הבת עין מאבריטש זי"ע לארץ ישראל ביקר אצלו אחד מתושבי צפת, וביקש ממנו הבת עין זי"ע שיספר לו בשבח ומעלת קדושת הארץ. האיש סיפר לו דברים נשגבים מקדושת א"י, ותיאר לפניו את כל המקומות הקדושים הנמצאים שם, אך הרה"ק הבת עין זי"ע הפציר בו שימשיך לומר עוד, עד שהתלהב האיש ואמר: "רבי, וואס זאל איך איך זאגן, די שטיינער אין ארץ ישראל לייכטן ווי דיימאנטן!" - אבני ארץ ישראל מאירים כיהלומים...

זמן מה לאחר שנסע הרה"ק הבת עין זי"ע לארץ ישראל והתיישב בצפת, פגש באותו איש, ושאל הלה את הרה"ק הבת עין זי"ע האם היתה עצתי טובה, לנסוע לארץ ישראל. השיב לו הרה"ק הבת עין ואמר: כל מה שדיברת על אודות המקומות הקדושים הנמצאים בארץ ישראל הכל אמת ונכון, זולת מה שאמרת לי שאף האבנים בארץ ישראל מאירים כיהלומים, את זה עדיין אינני רואה. נענה הלה ואמר: אם האדם זוכה אז יכול לראות איך שהאבנים בארץ ישראל מאירים כיהלומים.

בשמעו זאת חלשה דעתו של הרה"ק הבת עין זי"ע, וסגר עצמו בביתו לתקופה ממושכת, ולא נתן לשום אדם להכנס לפניו. המקורבים לא ידעו

ושאל את רבי יהושע ביחידות, ושאל אותו מהם הסימנים שעשיתם כאן אחד לשני?

השיב לו רבי יהושע, שהאפיקורס רמז לי שהקב"ה הפנה את פניו מעם ישראל ואינו מביט עליהם כלל, ואילו אני רמזתי לו בהרמת ידי, כי עוד ידו של הקב"ה נטויה עלינו גם בגלות.

לאחר מכן הכניסו את האפיקורס אל הקיסר, והוא שאל אותו מה הראית לרבי יהושע, וענה שהראה לו איך שהקב"ה סובב את פניו מישראל, ושוב שאל אותו, ומה הראה לך רבי יהושע בנטיית ידו, ולא היה לו ברירה אלא להודות שלא הבין את הרמז. אמרו לו שרי הקיסר, אדם שאינו מבין מה שרומזים האם ראוי שיעמוד לפני הקיסר? ! תפסו בו והוציאוהו והרגוהו.

בהמשך מסופר שם בגמרא שנכנסו החכמים לרבי יהושע בן חנניה סמוך לפטירתו ושאלו אותו, מאי תיהיו עלן - מה יהיה עמנו מאפיקורסים, מי יוכל להתווכח עמהם ולנצחם כפי שעשית אתה בחיך.

הביא להם שני מקורות שאין להם מה לחשוש, הראשון: 'אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם' (ירמיה מט, ז), כיון שאבדה עצה מבנים, נסרחה חכמתן מאומות העולם, כי אם אין חכמים בישראל שיכולים לנצח את האפיקורסים, אז גם אצל הרשעים אבדה חכמתם. ואי בעית אימא מהכא (בראשית לב, יב): ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך, ופרש"י: לנגדך - בשוה. כלומר עשו מבטיח ליעקב, שאמנם אני וכל זרעי נמשיך להלחם כנגד הקדושה, אולם אני מבטיחך, שהמלחמה תהיה שוה בשוה, לעולם לא יהיה כח הרע יותר מכפי כוחות הקדושה.

וכשחזר לביתו רץ מיד לבעל התניא, ובכה לפניו שהרבי אמר שכל אבני א"י הם יהלומים, ואני לא מצאתי שם אף אבן אחת של יהלום...

השיב לו בעל התניא, הט אזנך ושמע: היה אב אחד שהיו לו שלושה בנות, וכשהגיעו לפרקן, זכה למצוא לבתו הראשונה חתן ת"ח ששמו הלך לפניו, והאב הכין את בתו במלבושי כבוד ויקר, כראוי לאשת תלמיד חכם. וכך היה עם הבת השניה. אבל כשהגיע זמנה של הבת השלישית, לא מצא לה חתן שיהיה בדומה לשני חתניו הראשונים שהיו לו, ובלית ברירה כאשר הזמן הולך ומתארך, לקח לה חתן פשוט ביותר. ועם כל זאת נתן לה לה ממון לקנות לעצמה בגדי יקר כשני בנותיו הראשונות, כדי שלא לשנות בנו בין הבנים.

אבל הבת לא הסכימה לזה, ואמרה לאביה, שתי אחיותי זכו לבעלים חשובים ויקרים, בדין הוא שיקבלו מלבושי כבוד ויקר. אבל אני שיש לי חתן פשוט, די לי בבגדים פשוטים ביותר...

אמר הבעל התניא לאותו חייט: ארץ ישראל היא כמו אותה הכלה. כאשר בא אליה אדם חשוב נקי וצדיק, אז היא מגלה את אבני היהלומים שלה, אבל אם מגיע אדם פשוט מלא.... אז היא מראה את עצמה כאבנים פשוטות שאין בהם כל ערך,

כדרך שבא לידאות כך בא לראות...

הרה"ח **רבי מוטל סלונימער** ז"ל סיפר (מאמר מרדכי מערכת הבת עין אות יא) שעוד הכיר את הרה"ח ר' זלמן ז"ל שהיה הגבאי של הרה"ק **בעל הבת עין זי"ע**, וסיפר לו שפעם אחת בעת אמירת כתר הבחין שהבת עין מתלהב ביותר שלא כדרכו, והבין שיש דברים בגו.

פשר הדבר, אך לא הרהיבו עוז לשאול. לאחר זמן רב יצא מביטו וצוה למקורביו לעשות סעודה. הם לא הבינו כלל מה ענין הסעודה עכשיו, לשמחה מה זו עושה, עד שאחד מהם הרהיב עוז בנפשו וביקש שיגלה להם פשר כל הנהגתו המופלאה, למה מתחילה סגר את עצמו זמן רב, ועכשיו יצא לערוך סעודה.

השיב להם הרה"ק הבת עין זי"ע וסיפר: בהיותי בחו"ל שמעתי מאדם אחד שבארץ ישראל מאירים האבנים כיהלומים, אך בבואי הנה לא זכיתי לראות זאת כלל.

הבנתי שלא בחנם נאמרו לי הדברים, אלא ודאי היה האיש שליח אלי מן השמים לעוררני לתשובה, וכן עשיתי, סגרתי את עצמי והקדשתי זמן זה לתשובה ולתפילה, עד שעתה האיר ה' את עיני והנני אכן רואה שהאבנים מאירים כיהלומים, על כן הנני עושה סעודה.

כעין זה וקצת בסגנון אחר מסופר שפעם אחת אמר הרה"ק **בעל התניא** זי"ע באחד משיחותיו, שבארץ ישראל כל אבן הוא יהלום, ובאותו מעמד ישב שם חייט תמים, שהיה מחוסר כל רח"ל, וכששמע את דברי בעל התניא שמח בלבו, שיש לו אפשרות איך להתעשר, שיסע לא"י וילקוט אבני יהלומים, וימכרם כאן במקומו.

וממחשבה למעשה, הלך וסיפר את כל זה לבני ביתו ואת ההחלטה שגמר בלבו, ולוה מעות רב כדי שיוכל לנסוע, והיה בטוח ברוב תמימותו שבחזרתו יפרע הקפותיו.

ברם, כשהגיע לארץ ישראל והסתובב כמה ימים בקצו הארץ ולא מצא כלום, וראה שכל אבניה הן אבנים פשוטות כבכל מקום, גדלה אכזבתו עד מאד,

והבאנו מקור לדברי רבינו מהגמ' במגילה (ט.) עתידים בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, ומזה למד המהרש"א לבאר את הגמ' בברכות (ח.) דרבי יוחנן תמה איך יש זקנים בבבל הרי כתוב (דברים יא, כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה, אבל בחוץ לארץ לא, וכיון שאמרו שהם מקדימין ומחשיכים לבתי כנסיות ומדרשות, אמר, היינו דאהני להו, ומבאר המהרש"א שגם היום יש להם כבר קדושת ארץ ישראל על שם העתיד, וממילא נחשב שהם על אדמת ארץ ישראל וזוכים בזה לאריכות ימים.

בספר פתגמין קדישין (אות כא) הביא דבר חידוש יקר ונפלא עד מאוד משמיה דהרה"ק הקדושת לוי מבארדיטשוב ז"ע, כי אף בתי ישראל הכשרים עתידין שיקבעו בארץ ישראל, ואמר בלשונו הקדוש: והלא דברים קל וחומר, ומה בתי כנסיות המיוחדים רק לכמה שעות ביום לתורה ולתפילה יקבעו בארץ ישראל, על אחת כמה וכמה בתי ישראל אשר התנהגו בתוכם בקדושה ובטהרה, וקיימו שם מצוות ומעשים טובים, וגידלו בהם בנים ובני בנים עוסקים בתורה וביראת ה', ובנות ישראל כשרות המתהלכות בדרכי הצניעות, ונעשה בהם נחת רוח להבורא ית"ש כל היום וכל הלילה, על אחת כמה וכמה שעתידין להקבע בארץ ישראל, עכ"ל.

איתא במאור עינים (ליקוטים דיבור ב), על מה שאמרו חז"ל בכתובות (ק"י:) כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. כי הנשמה נקראת 'כל' והצדיק נקרא 'ארץ ישראל' כי הארציות שלו נדככה עד שבא למדרגת 'ישראל'... ואף שהעיקר היא ארץ

במוצאי שבת קודש קרא לו הבת עין ז"ל וציוה לכתוב בשמו אגרת להרה"ק המגיד מטשערנאביל ז"ע ולכתוב לו שהוא כבר יושב בארץ ישראל זה שלש שנים ולא הרגיש קדושת ארץ ישראל, עד שמחמת זה עלה בלבו כמה פעמים הרהורי חרטה על כל הנסיעה לארץ ישראל, אבל היום באומרו קדושת כתר התעורר בלבו הרגשת קדושת הארץ, עד שהוא מתחרט עתה על כל השנים הקודמות שלא עלה בהם לארץ ישראל.

המשכת קדושת ארץ ישראל לחוץ לארץ בכח המחשבה.

בביאורים אות את ה הבאנו את דברי רבינו מה שכתב בפרשת בראשית אות ב, שגם במחשבה על ארץ ישראל זוכים להמשיך את השפעת קדושתה אפילו בחו"ל על אדמה טמאה, וז"ל: אף שאנחנו בעוה"ר על אדמה טמאה, אך על ידי מה שמכוון מקומו נגד ירושלים, בכוונה וברצון זה זוכה להעלות ולהשפיע השראת קדושת ירושלים לאותו מקום, כמאמר חכמינו ז"ל (ברכות ח.) אוהב ה' שערי ציון וגו' (תהלים פז, ב) המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. וכן כותב במאמריו לפסח (אות לו): "אילו היה לנו מנוחה ללמוד תורה הקדושה עכ"פ כאן מתוך הרחבת הדעת, והיינו יכולים לקדש ולטהר הד' אמות של הלכה בגלותינו, אז היה גם פה בחינת ארץ ישראל, וכאשר שמענו מכ"ק הרב הקדוש א"א היהודי הק' צצוקללה ז"ע, אבל מה נעשה בעוה"ר שאינם מניחין אותנו להנפש ולנוח ולדבק מחשבותינו בהקדושה, ולקדש ולטהר הד' אמות של הלכה".

ותירץ הבעש"ט הק': כי במקום שמחשבתו של אדם שם מקומו ומהותו, ולכן מי שדר בא"י ומחשבתו על חו"ל הוא רק דומה שיש לו אבל באמת אין לו, כי מקומו ומהותו הוא בחוץ לארץ. אבל מי שדר בחוץ לארץ ומחשבתו בארץ ישראל, הרי הוא רק דומה שאין לו אלוהי אבל באמת יש לו, כי מהותו ומקומו בארץ ישראל.

בדידי הוה עובדא - מעשה פלא עם כ"ק מרן רבינו ה'אמרי מנחם' זי"ע, באחת הפעמים כשחזר מנסיעה לחוץ לארץ, נכנסתי לתת ברכת שלום עליכם, כשהושטתי את ידי ואמרתי 'שלום עליכם' הביט בי ושאל אותי, אויף וואס זאגסטע מיר שלום עליכם?!, ואני עומד ומשתאה לדעת מה הרבי מתכוון? ובתוך כך עניתי בקול ענות חלושה: איך מיין אז דער רבי איז דאך נעכטן צוריק געקומען פון חוץ לארץ, ניין? ?? ...

השיב לי הרבי ז"ל בקול גבורה בתמיהה רבתי: איך בין צוריק פון חוץ לארץ? איך בין דאך נישט ארויס בכלל פון ארץ ישראל... ווייל דער בעש"ט הק' זאגט דאך, אז במקום שמחשבתו של אדם שם מקומו, און אזוי וי איך האב נישט מסיח דעת גיווען פון ארץ ישראל אפילו נישט איין רגע, בין איך דאך נישט ארויס בכלל פון ארץ ישראל...

אמרתי לרבי ז"ל: איך האב אבער נישט געוויסט פון דעם, און האב גימיינט אז דער רבי אז יא און חוץ לארץ... ואז הושיט לי מיד את ידו ואמר: הא, אויב אזוי ביסטו דאך געווען און חוץ לארץ, נו, שלום עליכם פאר דיר... אבער זע אז נאך אמאל זאלסטו נישט ארויס גיין פון ארץ ישראל, ווייל ס'איז דומה כמי שאין לו אלקי רח"ל!.

ישראל, מכל מקום קדושתה מתפשטת אפילו בחוץ לארץ, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וכן בכל מקום בעולם שבו יש צדיק נמשכת שם קדושת ארץ ישראל.

ובדידיה הוי עובדא, שפעם אחת בא המאור עינים זי"ע אצל ציון המצוינת, הציון של קודש הקדשים הבעל שם טוב הק' זי"ע בימות החורף כאשר בחוץ שרר קור גדול, ונכנס שם אל הציון בלי מנעלים, ועמד שם זמן רב, ולא היו נראים עליו שום סימני קור, ולאנשים שהיו עמו היה קר מאד, וכבר לא יכלו לעמוד שם עוד מחמת הקור, ושאלו אותו איך אינו מרגיש את הקור הגדול, והשיב להם, כי אצל ציון הבעש"ט הק' יש אויר ארץ ישראל, וכיון שבארץ ישראל לא קר כל כך עכשיו, לכן לא הרגיש אצל הציון שום קור.

וכעין זה הסביר הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע את פשר הדבר מדוע הוא נוהג לשבת בסוכה בשמיני עצרת, ואילו מרן הבעש"ט הק' לא היה יושב, ואמר: כי הבעש"ט הק' הוא בבחינת קדושת ארץ ישראל, ובארץ ישראל אין יושבים בסוכה בשמיני עצרת, לכן גם הוא אינו יושב בסוכה, אבל אני אינני בבחינה זו, לכן אני יושב.

ובדברי הגמרא הנ"ל כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוהי' מביא הרה"ק בעל התולדות דבר נורא ממרן הבעל שם טוב הק' זי"ע, כי לכאורה יש כאן דבר פלא, שהרי חז"ל רצו לדבר במעלת ארץ ישראל ובגנותה של חוץ לארץ, אבל למעשה נראה ההיפך, שהדר בארץ ישראל רק דומה שיש לו אלוהי, זה רק בדמיון אבל באמת אין לו, ואילו הדר בחוץ לארץ זה רק דומה שאין לו אבל באמת יש לו, וזה דבר תימה.

ב

והאלקים עשה שיראו מלפניו.

לו... כי האדם צריך לידע כי הבורא ב"ה כל יכול, ויש לו עצות ותחבולות, למעלה מתפיסת שכל האדם. ב. שידע כי מצדו אין לו כלום, רק שיצחק אל ה' הרחמן, וממצוקותיהם יושיעם (כי רק כאשר יכיר שהוא במצוקה כי מצדו אין לו שום עצה, והוא מתחזק רק בכח האמונה, אז יזכה לישועה), כי אמונה ממשיך הישועה. על דרך זה פירש רבינו (ראה שמות אות ז עקב אות א, ד) את מאמר הכתוב (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה. 'ועתה' עכשיו, 'מה ה' אלקיך שואל מעמך' הקב"ה מבקש ממך שתהיה בבחינת 'מה' - שתכניע את עצמך, ותבטל את רצונך מפני רצונו, 'כי אם ליראה' ולעבוד את הקב"ה ביראת שמים, ולעשות את מה שהוא מבקש ממך עכשיו, מבלי לחשוב על העבר ועל העתיד.

חיים שיש בהם יראת שמים

הנה פרשת היראה היא פרשה שכל גופי תורה - הנגלה והנסתר, המוסר והחסידות, הכל תלויין בה, כי זהו תכלית כל הבריאה כמו שנאמר (קהלת ג, ד) 'והאלקים עשה שיראו מלפניו' (עיין במאור עינים ריש פרשת קדושים). וזהו גם תכלית התורה, כמו שאמר משה רבינו לישראל לאחר מתן תורה (שמות): 'כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו'.

רבינו מבאר את דברי המרגלים שאמרו אשר באמת 'טובה הארץ מאוד', אבל 'אפס כי עז העם', היינו שבאמת יש שם רוח הקדושה עד מאוד, אפס זה לעומת זה, יש שם רוח הטומאה עד מאוד רח"ל, ולזאת אם נהיה אנחנו דבוקים בה' תמיד, אזי טובה הארץ מאוד, אבל חלילה אם נסור מה' חלילה אפס מה, אזי חלילה נוכל להתפס ברשת הסטרא אחרת רח"ל, ולזאת יראו מאוד לנפשם, ולזה אמרו כי חזק הוא ממנו, היינו שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ולזה הבחירה בידינו, ומי יוכל לעמוד על עצמו, כן היה טענתם. אבל עיקר החטא בזה היה, כי על מה היה להם לחשוב מה שיהיה אחר כך, שמא יחטאו חלילה אחר כך, והלא אם לא תשמע כעת לקול ה', אתה עובר את מצות המלך בעת הזאת בוודאי, מוטב להיות בספק לאחר זמן, מלחטוא מיד בוודאי.

ומזה מסיק רבינו הלכה למעשה: וכן צריך כל איש הישראלי, לבל להסתכל ולחשוב על מה שיהיה אחר כך, רק על הרגע שהוא עומד בו שלא לעבור את מצות המלך בעת הזאת בוודאי, כי מוטב להיות בספק לאחר זמן, מלחטוא מיד בוודאי.

ואף מוסיף בהמשך דבריו הקדושים את היסודות, במה ואיך להתחזק, והוא בשני דברים: א. שיאמין בהכנעתו כי הבורא ב"ה כל יכול, ומאשפות דלותו ירוממו, ויבטח בה' כי הוא יעזור

והסיבה שהקב"ה ברא את כל אלה, הוא כדי להגיע על ידם לעיקר תכלית היראה, שהיא יראת שמים, וכאשר האדם נותן אל לבו להתחזק ביראת שמים, הנה בזה הגיע אל תכלית הרצון, וממילא נפטר מכל שאר מיני היראה שבעולם שלא נבראו רק לצורך זה. וכדברים אלו ממש כתב הרה"ק בעל המאור עינים זי"ע (פרשת יתרו ד"ה וידבר אלקים) בשם מרנא הבעל שם טוב הק' זי"ע על דברי חז"ל (ברכות נט.) לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב: כי הקב"ה חפץ שיהיו כל ישראל יראים ממנו, ברם אדם שאין לו דעת להתעורר מעצמו ליראת ה', מטיל עליו הקב"ה אימה ויראה מדבר חיצוני כדוגמת הרעמים, כדי שמזה יתעורר לחשוב, הרי הרעם שאני ירא ממנו אינו אלא דבר שנעשה על ידי הקב"ה, וא"כ איך לא אירא מהקב"ה בעצמו.

ממנו יגורו כל יושבי תבל.

על הכתוב (תהלים לג, ח) 'יראו מה' כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל', הקשה הרה"ק מהר"ם מקאברין זי"ע, הלא ענינו רואות שסתם בני אדם אין להם כל כך יראה מה'.? אלא כי אמרו חז"ל (אבות ד, כא) הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם, אם כן כל אלו שיש להם קנאה תאוה וכבוד, אינם בגדר 'יושבי תבל' ממילא אינם בכלל הכתוב.

כיוצא בדבר הקשו בספה"ק על מה שאמרו בגמרא (קידושין ל:) בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, והרי מצינו הרבה לומדי תורה שאין להם יראת שמים?. וכתב על זה החיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף (או"ח א, ט) כי לא די בלימוד התורה לבד אלא שצריך לזה גם לימוד בספרי מוסר, כדי לקנות

פעם ישבו כמה מתלמידי מרן הבעל שם טוב הק' זי"ע, ודברו ביניהם על גדלותו וסיפורי מופתיו, לפתע נגלה עליהם הבעש"ט הק' ואמר להם שלא ידברו מהמופתים שלו, אלא ידברו מגודל היראת שמים שלו.

פעם נפגש הרה"ק הרבי רבי ברוך ממעז'בז עם הרה"ק המאור עינים זי"ע, שאל הרר"ב את המאור עינים: רבי נחום וואס זאגט איר אויף מיר?! השיב המאור עינים: איך זאג אז איר זענט א ירא שמים. שמח הרר"ב מאד באומרו:: כעת יש לי שני עדים נאמנים על כך שאני ירא שמים, כי לפני שנה היה אצלי הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע וגם הוא אמר לי שאני ירא שמים, ומי יבוא בסוד קדושים.

בספר מאמר מרדכי להרה"צ רבי מוטל סלונמער זצ"ל (מערכת הרה"ק מרוזין אות א) מביא שהרה"ק מרוזין זי"ע סיפר שפעם אחת בילדותו הלך בדרך עם אביו הרה"ק רבי שלום מפראביטש זי"ע, ופתאום נדמה לו שרואה את המקום ששם מסיימים השמים, ושאל את אביו אם אכן שם באותו מקום הוא קצה השמים, השיב לו אביו הק', לא כן, עס איז נאך דא הימלען און הימלען, און א גרויסע באשעפער האט זיי אלע באשאפן! וסיים הרה"ק מרוזין ואמר שכאשר שמע דיבורים אלו התחילו לרעדו כל איבריו, און זיי טרייסלען מיר נאך ביז היינט...

דבר נורא כותב הרה"ק בעל התולדות זי"ע (פרשת עקב דיבור א), ובצוק העיתים ממה שהקב"ה מביא עלינו בתקופה האחרונה, דבריו הקדושים והנוראים מחרידים ומחייבים עד מאד, ואשרי איש שישמע... ודברו ישים על לבו, [יש שם אריכות דברים, ונביא מתמצית דבה"ק]: יש בעולם הרבה סוגי יראה...

טען הפריץ: **איך פֿאַרְכֿט אויך פֿאַר גאַט, וואָרום קומענען ניקס די אַלע צו מיר**? ! הלא גם אני ירא את ה', ומדוע לא באים כל אלו אלי.

השיב לו המגיד: **זי זאגן נאר אז זי פֿאַרְכֿטן פֿאַר גאַט, איך פֿאַרְכֿט פֿאַר וואָר, פֿאַר גאַט** - אתה רק אומר שאתה ירא את ה', אני באמת ירא, ואת מי אני ירא, אני ירא את ה'!!!.

ותיכף כשאמר המגיד דבריו אלו נפל על הפריץ פחד איום ונורא, וכל איבריו רעדו, וידי ורגליו קפצו מפחד, עד שהרגיש שאינו יכול להחזיק את עצמו יותר.

ואמר להמגיד: **פֿאַרְכֿטן זי, פֿאַרְכֿטן זי, מיר זאלן זי ביטע לאָזן לעבן!** - תהיה אתה ירא ובלבד שתתן לי בבקשה לחיות, ומיד הלך לדרכו, ולא העיז עוד להראות פניו שם.

את ה' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

אחד הדברים המסייעים לאדם לבוא ליראת שמים, הוא מה שדרשו חז"ל (פסחים כב:) על הכתוב (דברים י, כ) 'את ה' אלקיך תירא' לרבות תלמידי חכמים, כי בהיות האדם נכנע ובטל לצדיק אמת, זה מביאו אח"כ להיות גם נכנע ובטל להקב"ה, ואכמ"ל בזה.

מסופר על הרה"ק הקדושת לוי מבארדיטשוב זי"ע שבא פעם לעיר מולדתו של הרה"ק מסאווראן זי"ע והתאכסן באכסניא סמוך לנהר שם, וזה היה בקיץ, לעת ערב הלכו הנערים לרחוץ בנהר, והרה"ק מבארדיטשוב עמד על הגזוטרטא מול הנהר, ואמר להעומדים שם שהוא מריח כאן ריח של בשר הקודש, כי בתוך הנערים היה גם הרה"ק מסאווראן שהיה אז עדיין ילד קטן.

על ידם יראת שמים, ואז כאשר ילמד תורה עם יראת שמים תהיה תורתו תבלין ליצרו הרע, וכן כתב בספרו דבש לפי (ערך תלמוד תורה) והביא שם שהמגיד של הבית יוסף כבר הזהירו על כך שילמוד מוסר כי לא די בתורה לבד (עיין מגיד מיושרים פרשת כי תצא באריכות על זה), וכתב שם שזהו עיקר הלימוד לצורך עמו מעט לימוד מוסר להכניע את עצמו ולהתעורר ביראת ה', כי זהו תכלית התורה, כדכתיב (תהלים קיא, י) ראשית חכמה יראת ה', וכמו שאמרו באבות דרבי נתן (כט, ז) כל מי שיש בו הלכות ואין בידו מדרש **לא טעם טעם של יראת חטא**, ע"ש עוד באורך.

והמאור עינים זי"ע כתב בפרשת יתרו (ד"ה וידבר אלקים) כי התורה נקראת אש ככתוב (ירמיה כג, כט) הלא כה דברי כאש, ואי אפשר לקחת אש בלי כלי, והכלי של התורה היא היראה, וכתב שם שהעצה להגיע ליראה היא האמונה ע"ש והוא כעין מה שכתב רבינו במאמרו ודו"ק.

איך פֿאַרְכֿט פֿאַר גאַט.

סיפר הרה"ח ר' יואל אשכנזי ז"ל איש טבריה, שבמחוז טריסק היה גר פריץ שראה איך שרבים נוסעים להרה"ק המגיד מטריסק זי"ע, והפריע לו הדבר מאד, והתיישב בדעתו לשאול בעצמו את הרה"ק ז"ל על ענין זה על מה ולמה באים אליו כל האנשים.

כשהגיע למגיד, שאלו אותו בשפת דויטש: **וואָרום פאָרן די אַלע לויטע צו אייך** - מדוע נוסעים אליך כל האנשים האלה?.

השיבו המגיד: **ווייל איך פֿאַרְכֿט פֿאַר גאַט** - כי אני ירא את ה'!

פעם אחת נסע הרה"ק רבי יוחנן מראחמסטריווקא זי"ע לעיר אחת, והיה שם איש אחד למדן גדול ועשיר, והיה מן המתנגדים לחסידות, וכששמע שהרה"ק מגיע לעיר רצה לראות את קבלת הפנים שעושים לו, והעמיד את עצמו תחת הבית על יד החלון, והשקיף מבעד לחלון, וראה איך שכל אנשי העיר צבאו על פתח הבית, הרבנים, השוחטים, הלומדים, העשירים, וכל חשובי העיר, ואחריהם כל האנשים, והשתומם על זה מאד, והמתין עד שיצאו כל האנשים, ואז החליט בדעתו ג"כ להיכנס.

כאשר נכנס ונתן לו שלום, אמר להרה"ק שיש לו לשאול אותו איזה שאלה, בשלמא כל העוסקים במלאכת הקודש שבאו ליתן לו שלום, מובן, כי בודאי תלוי בזה פרנסתם... אבל העשירים והחשובים, למה באים אליכם כל כך בהכנעה??... השיב לו הרה"ק: איך ווייס אליין נישט פארוואס, אבער זיי קומען דאך צו מיר, איז דאך א סימן אז אזוי וויל דער אייבערשטער אז מ'זאל קומען צו מיר, והמשיך בלשון תקיפה ואמר לו: **און אויב דער אייבערשטער הייסט אז מ'זאל קומען צו מיר, זאלסטו ציטערין פון מיר ווי פון א פייער!!!...** אבל יש לרבינו דרך אחרת לאנשים כערכנו - ובזמנינו, איך ובמה לבוא ליראת שמים:

הכישה במקל או קורא לה והיא באה.

בעריכת השולחן הטהור במוצאי שבת פרשת לך לך בסעודת מלוה מלכה, דיבר רבינו בקדשו דברים נפלאים וערבים, איך ראוי להשפיע יראת שמים על ישראל, וכך אמר:

ובעוד שהמה רוחצים בנהר אמר הרה"ק מסאווראן לכל הנערים, כי חכם גדול בא לעיר, וצריכים לילך ולקבל פניו הק'. תיכף לבשו כולם את בגדיהם בזריזות, והלכו לקבל את פני הצדיק מבארדיטשוב זי"ע. כשנכנסו, נכנס שם גם אותו הילד, ושאל אותו הרה"ק מבארדיטשוב קושיא חמורה, וענה לו תיכף תשובה על זה, והקשה לו עוד על תירוצו, ושוב ענה לו תירוץ על קושייתו, וכך היה שמונה פעמים גג על גג, והתירוץ האחרון היה בחריפות נפלא מאד, ובכל אותו הזמן שדיברו ביניהם, עמד הילד בלי שום תנועה, שאל אותו הרה"ק, הרי כשאומרים תירוץ כה חריף צריכים לצאת מהכלים ולענות מתוך התפעלות, ומדוע ענית בקור רוח כל כך?! ענה לו הילד: כתוב בתורה הק' 'את ה' אלקיך תירא' ודרשו חז"ל 'את' לרבות תלמידי חכמים, ומגודל היראה הוכרחתי לענות ככה! נשקו הרה"ק על מצחו, ואמר לו: אתה באמת יכול ללמוד, הרב דפה חושב שיכול ללמוד...

ואכן כאשר גדל הילד, ונעשה מפורסם בגודל צדקתו ויראת חטאו שקודמת לחכמתו, עד שפעם אחת נכנסה אשה לחדרו, וברח תיכף החוצה מהקצה השני של החדר בפחד גדול, ושאלו אותו, למה היה ירא כל כך, והשיב ואמר: **איך האב נישט קיין מורא, נאר איך האב איין זאך מורא, ווייל אין תורה שטייט אז מ'טאר נישט, פון דעם האב איך מורא, אויף עפעס אנדערש האב איך נישט מורא!** אין לי באמת שום מורא, אלא מדבר אחד אני ירא, כי בתורה כתוב שזה דבר אסור, ומזה אני ירא, אבל מדבר אחר איני ירא כלל...

הרמז כשיעברו ח"ו על שס"ה ל"ת כמנין הגידים, ורמ"ח מ"ע כמנין האיברים, זכותך עומדת להם שיושעו בשובה ונחת.

וזה דברי המשורר (בזמור במוצאי יום מנוחה) 'נחה עמך כאב רחמן', אחרי שאנו רואים את עצמנו בגלות החל הזה זה כמה, וצרות רבות סבבונו מכל צד, הא בביצתא והא בשביתא והא במלקיותא, ועדיין לא שבנו מטעותינו, ומה בצע ביסורין שמייסר הקב"ה אותנו, טוב ליקח עצת אברהם אבינו ע"ה כנ"ל, וזה נחה עמך בדרך שיעץ אב הרחמן - זה אברהם אבינו ע"ה, ואם תאמר אם תשפיע עלינו נאמר שמגיע לנו הטוב ההוא מצד מעשינו הטובים, ולא נבין שהבורא ב"ה משפיע לנו בשביל שנדע לשוב ולהיטיב דרכינו, על זה אנו משיבים בטוחים אנחנו ש'יצפצפו עם לא אלמן דבר ה' אשר נאמן בהקימך הבטחה', שאין זאת מצד שאנחנו ראוים להשפעה זו, רק הקב"ה מקיים הבטחתו שהבטיח לאברהם אבינו ע"ה לנהוג אותנו בהנהגת ההשפעה כדי שנשוב אליו באמת.

אמרו חכמינו ז"ל (ב"ר מ, ח) א"ל הקב"ה לאברהם צא וכבוש הדרך לבניך, [יש לפרש] כמו שאמרו (ב"ר מד, יח) וירד העיט על הפגרים (טו, יא), אמר רבי אלעזר, נסב אברהם מכישה והיה מכיש להון ולא היה מכתשין, אעפ"כ 'וישב אותם אברם' בתשובה, אמר רבי עקיבא, [כך אמר הקב"ה לאברהם] לכשיעשו בניך פגרים בלא גידים ועצמות זכותך עומדת להן. פירוש, דהנה הקב"ה מיסר את האדם כדי שישבו ויטיב מעשיו, וזה שנטל מכישה והיה מכיש להון, וה' חפץ דכאו החלי, אולם זה הוא רק לבר דעת, שע"י היסורים יתן אל לבו מה הוא זה ועל מה זה באו עליו היסורים, ולא יזה תכלית, וישב אל ה' וירחמהו, אולם אם האיש הזה הוא שוטה, ואיננו מרגיש כלל ביסורים הללו להתעורר על ידם לתשובה, מה יועיל לו אם יתיסר עוד, על זה פעל אברהם אבינו ע"ה **עצה אחרת להשיב אותם בתשובה, ע"י השפעת טובה, שישפיע להם הקב"ה, וזהו וישב אותם, כלשון בשובה ונחת תושעון** (ישעי' ל, טו), **שישועתם יהי ע"י שובה ונחת**, וזהו 'לכשיעשו בניך פגרים בלא גידים ועצמות',

אמרות ופנינים יקרים

מספרה"ק ישמח ישראל

טובה הארץ מאד + יראת ה' תוסיף ימים

כי לסטים אתם, שאינה מגיע לכם הארץ מצד כשרון מעשיכם, שאין אתם עושים רצון אביכם שבשמים, ומפני חטאיכם גליתם מארצכם ונתגרשתם מהסתפח בנחלת בית ה', שבזמן עשותכם רצון אביכם שבשמים אתם נקראים בנים לד' אלקיכם, והיה נותן לכם את הארץ בטוב וברצון בלי הכרח נצוח מלחמה להלחם בנו, אך דרכי התשובה נסתם מהם, כי המה לא ידעו ולא יבינו ענין ומהות התשובה שמועיל לנפש הישראלי לתקן את אשר פגם, וזה ביאור דברי רש"י ז"ל, שאם יאמרו לסטים אתם, שאם חטאתם אין מגיע לכם ארץ ז' עממין, שאילו עשיתם רצון אביכם שבשמים לא הי' נצרך להמלחמה, הם יאמרו כי לד' הארץ ומלואה והכל שלו, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, היינו לבועלי תשובה שנעשה ישר כמו קודם החטא.

בראשית ג.

ע"י התשובה עושים רצון להבוב"ה, לתת לנו את הארץ.

ברצונו נתנה להם "וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. היינו בכח התשובה זוכה שעושה רצון להבוב"ה, ורצונו הטוב הוא להשפיע ולהטיב עם בריותיו, ובפרט לזרע ישראל עם סגולתו, ולרחם על עם קרובו, ונדחי ישראל יכנס. וזה שאנו אומרים 'וחסידך צדיקים עושי רצונך', שהצדיקים עושים רצון להבוב"ה. וכמו שאמר בקדשו רבינו הגדול מפרשיסחא זצלה"ה זי"ע, הרוצ"ה בתשובה, ע"י התשובה עושים רצון להבוב"ה, וגורמים להטיב לנו כל ימי חיותינו כהיום הזה.

בראשית ג.

קדושת וסגולת ארץ ישראל

גם במחשבה על ארץ ישראל זוכים להמשיך את השפעת קדושתה אפילו בחו"ל על אדמה טמאה. אף שאנחנו בעוה"ר על אדמה טמאה, אך על ידי מה שמכוון מקומו נגד ירושלים, בכוונה וברצון זה זוכה להעלות ולהשפיע השראת קדושת ירושלים לאותו מקום, כמאמר חכמינו ז"ל אוהב ה' שערי ציון וגו' המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות.

בראשית ב.

כל הארץ שייך מן הדין לישראל שהם קבלו את התורה.

מה טעם פתח בבראשית משום כח מעשי הגיד לעמו וגו' שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עממין יאמרו להם כל הארץ של הקב"ה [היא, הוא בראה] ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. הפירוש הפשוט הוא, שתשובת ישראל היא שתנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, שאם יקבלו ישראל דייקא התורה מוטב, ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, וזה ה' יתירה של יום השישי כדרשת חז"ל, הרי שלא היה קיום לכל העולם עד שקבלנו התורה, הרי כל העולם שלנו על ידי קבלת התורה, מלבד מה שדברי האומות אינם צודקים, כי כל הכיבוש ה' ע"י דברי אלקים חיים.

בראשית א.

הארץ ניתנה לישראל אילו אם הם חוטאים כיון שעושים תשובה.

אוה"ע אומרים לסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עממין, כאשר עיינו רואות ההכרח המלחמה להלחם בנו, נראה

ע"י השמחה היו זוכים תיכף להרגיש אור המצוה שיהיה לאחר ביאת הארץ.

כי תבוא ג.

בארץ ישראל שהוא טוב אין שליטה כל כך לעפר חוץ לארץ.

בעל המסדר ההגדה ממליץ לפני הקב"ה עלינו עדת עם קודש, כפי מאמר חז"ל גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות, וזה הפירוש כאן, שאל יבא חלילה הצר לקטרג עלינו שאיננו חפצים להתקרב לעבודתו ית"ש בניקל

בלילה הקדוש הזה, חס לנו מכזאת, בכל לב חפצים אנחנו לקרב לעבודתו ית"ש, ורק מי מעכב שאור שבעיסה, היינו עפ"י המבואר שהקב"ה צבר עפר מכל ארבע רוחות הארץ, כדי שתקלוט אותו לקבורה בכל מקום, וברש"י הביא שלקח עפרו מעפר ארץ הקדושה, ושניהם אמת, ובטח האדמה מארץ הקדושה ה' קדוש והאדמה מחו"ל הוא חול, והיא השאור, וממנה מתחיל העיסה, הוא החומר מכל הגוף, להתחמץ, וזה הוא השאור שבעיסה.

פסח לו

כשנזכה להיות בארץ הקדושה גם הגוף יהי מזוכך.

אילו היינו כעת עכ"פ בארץ הקדושה לא יוכל לשלוט המעט עפר הרע היסודי בנו, כל כך, רק גם כעת אנחנו על אדמה טמאה ומצא מין את מינו וניער, וכשנזכה להיות בארץ הקדושה נוכל להוציא מחשבתינו הקדושה והאמיתית לפועל הטוב, כי גם הגוף יהי' מזוכך, וזה השתא הכא, בגלות לא נוכל עד שנזכה להיות בארעא

על ידי כיבוש וחלוקת הארץ ראו ישראל את השגחתו ית"ש, ושהוא ארון העולם.

במלחמת ל"א מלכים ראו בעין ובחוש שלא בעוצם ידם ובכוחם כבשו ונצחו, רק הכל בעזרתו ית"ש, ומבלעדי עזרתו וישועתו אין עזרה וישועה, גם מחילוק הארץ היו רואים השגחתו ית"ש, כמו שנאמר על פי הגורל תחלק נחלתו, ואמרו חז"ל שנתחלקה ברוח הקודש ושהגורל היה מדבר, והיו רואים השגחתו שהוא אדון עולם.

כי תבוא ג.

ממצות ביכורים למדו ישראל שאעפ"י שמדת עוה טובה מאוד, עכ"ז התבלית היא שיעלה אח"כ יותר לעבודת השי"ת ולא לייאש את עצמו.

הביכורים אין להם שיעור לא למעלה ולא למטה. והרמז שלא יהיה בעיניו כאין וכאפס יותר מדאי, וגם לא למעלה, וזה שרמז לנו גם במתניתין אין מביאין ביכורים וכו' לא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים, רק שיהיה בקו הממוצע, וכל זה הוא לאחר הכיבוש והחילוק, שהיו זוכים אז למצות ביכורים, היו רואים

ומבינים מטרת המצוה, שעיקר עבודת ישראל שיהיה בקו הממוצע, אבל הי"ד שנה שהיו בארץ שכבשו וחלקו כמאמר חז"ל, על זה אמרה לנו התורה הק' והיה כי תבוא אל הארץ, דידוע מאמר חז"ל והיה לשון שמחה, ר"ל על ידי גודל השמחה והאמונה שהיו מאמינים שיזכו לאחר הכיבוש למצות בכורים, ושע"ז יזכו לידיעה אמיתית, מגודל השמחה והאמונה היו זוכים שהיו מרגישים תיכף האור הגדול ונועם מתיקות המצוה וידיעה ברורה ואמיתית, וזהו והיה כי תבוא אל הארץ,

ארץ ישראל נקראת 'ארץ חמדה, ובכוחה לבטל כל חמדות רעות.

בעולם שנה נפש נמצאים דברים אשר המה הרפואות והעצות לבטל כל חמדות רעות, ולסייע להביאם אל הקדושה. בעולם. ארץ הקדושה נקראת ארץ חמדה, כטעם תשרש – שמסיר כל החמדות רעות, כמאמר הכתוב צדק ילין בה, ומהפכם לחמוד אל הקדושה... ומעין זה הכח היה ההבטחה, כאשר אתה תבוא אל ארץ הקדושה, ובפרט לעולי רגלים, ולא תחמוד חמדה רעה, מחמת קדושת ירושלים, ממילא מזהב הזה לא יחמוד איש את ארצך.

קדושים ג.

דישראל, והקדושה תמצא את מינה ומחזקא, ונוסף לזה אילו היה לנו מנוחה ללמוד תורה הקדושה עכ"פ כאן מתוך הרחבת הדעת, והיינו יכולים לקדש ולטהר הד' אמות של הלכה בגלותינו, אז היה גם פה בחינת ארץ ישראל, וכאשר שמענו מכ"ק הרב הקדוש א"א היהודי הק' צוקללה"ה זי"ע, אבל מה נעשה בעוה"ר שאינם מניחין אותנו להנפש ולנוח ולדבק מחשבותינו בהקדושה, ולקדש ולטהר הד' אמות של הלכה, וזה השתא עבדי, ולא נוכל לגשת בפומבי אל הקודש, לשנה הבאה בני חורין.

פסח לו.

יראת השם.

מכל פסיעה ופסיעה שאדם הולך יוכל ללמוד יראת ה'.

בתוך הים, ורק הקב"ה הוא הממלא כל עלמין ומסבב כל עלמין ומשיגח תמיד בהשגחה פרטית, ומחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ומכל פסיעה ופסיעה שאדם הולך יוכל ללמוד יראת ה', וכמו שאמר אדמו"ר הק' הרמ"מ מווארקא זצלה"ה זי"ע שגם מרצפת הקרקע נוכל לקנות יראת שמים, וזה שאנו אומרים 'מלאה הארץ קניין', שגם מהארץ יוכל לקנות יראת ה', וכמאמר הכתוב עקב ענוה יראת ה'.

חנוכה ו.

הקב"ה רק מבקש התחלה אבל אח"כ בריך רחמיו וחסדיו הוא מסבב סיבות להרים קרן היראה לכל אחד.

ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי ועתה אם שמוע תשמעו וגו' והייתם לי סגולה וגו' כי לי כל הארץ. ובפרש"י בשם המכילתא ועתה אם תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך שכל התחלות קשות. היינו לחזק לב בני ישראל טרם גשתם לקבל התורה הקדושה, ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרכת לעילא...ומובן שנהוץ לזה יראת הרוממות, ומה גם קודם קבלת התורה על הר סיני בהגלות נגלות אור פני מלך חיים, למען לחזק לבם לבל ירך לבבם, איך

אפשר לבו"ד קרוץ מחומר מחולל בעון לזכות ליראה ומה גם ליראה עילאה, הגיד להם משרע"ה הלא... הרי עיניכם הרואות עד כמה המלך חפץ ביקרכם, וחושב מחשבות לעזרת בניו לבל ידח ממנו נדח ח"ו, ומסייע בסיוע שיש בו ממש להבא לטהר, רק מבקש התחלה כל שהוא כחודו של מחט, ורק זה ההתחלה קטנה היא קשה, אבל אח"כ ברוב רחמיו וחסדיו הוא מסבב סיבות להרים קרן היראה לכל אחד, ויערב עליכם הדבר כי תראו בעיניכם הכל...

יתרו ב.

אי אפשר לבוא ליראה עילאה לפני יראה תתאה.

הנה כתיב ראשית חכמה יראת ה', ואית יראה ואית יראה, יראה עילאה ויראה תתאה, יראה תתאה הוא יראת העונש, ומתחילה בעת שהאדם עוד מרוחק ומגושם לא יוכל עוד לעלות על במתי היראה עילאה, וצריך לילך ממדריגה למדריגה, תחילה לבא ליראה תתאה, זהו להתרחק א"ע מחטא מפחד העונש המר, וכמו שנאמר סמו מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי, ולתקן את אשר חטא עד עתה מפחד העונש הגדול. ואח"כ אם כבר הורגל בזה וכבר תיקן אשר עוות והוא ירא חטא מפחד העונש, אז יתחיל לעבוד שיזכה לבחינת יראה עילאה.

יתרו א.

אצל הקב"ה היראה והשמחה אחד הם.

יראה עילאה הוא כדברי רבינו יונה על הכתוב עבדו את ה' ביראה וכתבי עבדו את ה' בשמחה, וז"ל, אצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והיפוכו שבשעה שהאדם מפחד מזולתו הוא עומד ונרתע ודואג, אבל אצל הקב"ה אינו כן, אדרבה כשאדם מתבונן בגדולתו וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה, מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצוות, ושש ונעלם בקיומה, ועל זה נאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, שמחה עצמו שזכינו ליראה אותו ולידע דוממותו מזה בעצמו ישמח לב מבקשי ה'.

יתרו א.

ביראת ה' מוסתר וגנו בתוכה שמחה ויראה.

באמת אם הוא ירא [את ה' ביראה עילאה] אין ירא משום דבר זולת יראתו יתברך, וכמעשה בחסיד אחד שהיה ישן במדבר המובא בחובת הלבבות [שסיפר אחד מן החסידים על אחד מהיראים שמצאו ישן באחד מן המדבריות ואמר לו האינך ירא מן החיות שאתה ישן במקום הזה, אמר לו אני בוש מאלקים ליראה יראה זולתו], ואם הוא ירא כזה באמת אין מחסור ליראיו, כי אין דאגתו ויראתו משום דבר זולת מיראת השי"ת, [וכמאמר החכם הובא בחובת הלבבות ובשערי תשובה לרבינו יונה דאגתי מדאגתך הרחיק ממני הדאגות יגוני מיגונך הרחיק ממני היגונות], ועי"ז הוא באמת בשמחה תמיד, וכמאמר רשכבה"ג מפרשיסחא במכתבו הטהור, הדאגה והשמחה מסותרת בפחד, היינו שביראת ה' מוסתר וגנו בתוכה שמחה ויראה.

יתרו א.

ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך.

...ואח"כ כאשר זוכה לבחינת יראה עילאה כזו, בא לעבוד ולזכות ליחוד המעשה, שיהיו כל העשיות שלו בלתי לה' לבדו, שלא ימצא בלבו שום דבר אחר ומחשבה אחרת, רק כל הלב ממוש תהיה מלאה על כל גדוניה בלי ריוח מקום פנוי משהו, רק ביראת ה' כל היום ובעבודתו ית"ש, וכתפילתנו "ויחד" לבבנו לאהבה וליראה את שמך, וכשזוכה לזה אז הוא "יהודי המרומז בקרבו שמו ית' השוכן בקרבם.

בשמו על לוח לבו כי עיני ה' משוטטות בכל, אז לא יוכל ממש לעשות דבר נגד רצונו יתברך ח"ו. יש שני מיני יראות, הא' יראת העונש, שירא מעונש המור, והשני היא יראת הרוממות, בגין דאיהו רב ושלטי וכולא קמי' כלא חשיבין, ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין לית אתר פנוי מניה, בזכרו זאת ובשמו על לוח לבו כי עיני ה' משוטטות בכל, אז לא יוכל ממש לעשות דבר להרים יד או איזה איבר לעשות נגד רצונו יתברך ח"ו. יתרו א.

לקחת מוסר מהים איך שהוא ירא את ה'.

הים ראה ויננס וגו', מה לך הים כי תנוס, שים נא אל לבך מה זה הים שהוא דומם, כי תנוס, הירדן תסוב לאחור וגו', מלפני אדון, שהוא אדון על הכל, חולי ארץ, רגז ארץ מלשון חיל ורעדה, מלפני אלקי יעקב, כי נוכל לקחת מזה מוסר השכל לעבודת ה', מה הים שהוא דומם ואף אם מקיים דברי ה' גם כן לא מקבל תשלומי שכר, עם כל זאת ירא ויפחד מהדר גאווה ית"ש, ק"ו ב"ב של ק"ו העם זרע קודש שמושרש בלבם חלק אלקי חלק יעקב, ואם מקיימים מצות ה' מקבלים שכר טוב, ואם ח"ו יעברו... עאכ"כ שצריך לפחדו, ההופכי הצור אגם מים, שיוכל לזכות להסיר לב האבן ולהפכו ללב בשר, ולשפוך כמים לבך, חלמיש למעינו מים.

פסח קלא.

כאשר איש ישראל מקדש ומטהר המוחין והמחשבות שלו, אז הוא בא לידי יראת ה'.

'הן יראת ה' הוא חכמה', היינו כאשר איש ישראל מקדש ומטהר המוחין והמחשבות שלו, שהם תיקון מודת חכמה ובינה, אז הוא בא לידי יראת ה', וזה הוא 'הן יראת ה' הוא חכמה' [וזה התשובה לשאלה א]. היינו כי החכמה הוא דבר הנסתר מעין ומוסתרת במוח, וכאשר יטהר ויקדש המוח והמחשבות בקדושה ובטהרה בא היראה מהעלם אל הגילוי, ומתפשטת בכל איבריו עד שנראה וניכר היראה על פניו ממש, ו'הן פירוש דבר הנראה וניכר, כאדם שמראה או סופר בפיו על זה שיד לומר אלו 'הן'.

תוריע ג.

לעילוי נשמות

זקני הרה"ח ר' מאיר דב"ר שמעון יצחק ז"ל רבניצר

נלב"ע י"א אדר

א"מ הרה"ח ר' בנימין ב"ר מאיר דב"ר ז"ל רבניצר

נלב"ע ז' תשרי תשפ"א

א"מ האה"ח מרת בריינדל ב"ר אברהם ז"ל רבניצר

נלב"ע ב'ג' בסלו תשנ"ה

מו"ח הרה"ח ר' נתן נטע ב"ר שמעיה ז"ל שושיצקי

נלב"ע ט"ו מרחשון תשס"א

תנצב"ה.

